

ARKADAŞLARININ KALEMİNDEN MİM MİM GRUBU REİSİ TOPKAPILI MEHMET BEY

Asaf ÖZKAN*

Özet

Topkapılı Mehmet Bey, Mondros Mütarekesi'nden sonra İstanbul'da kurulan Karakol Cemiyeti, İstanbul Müdafaa-i Milliye Teşkilatı ve MİM MİM Grubu gibi Anadolu hareketini destekleyen oluşumlar içerisinde çalışmış ve büyük yararlılıklar göstermiştir. Savaşın kazanılmasından sonra da TBMM Hükümeti'ne bağlı olarak İstanbul Umum Amele Birliği'nde ve İstanbul Şehir Meclisi'nde çalışmalarını sürdürmüştür. TBMM Hükümeti'nin takdirname ve İstiklâl Madalyası ile ödüllendirdiği Mehmet Bey 1 Haziran 1932'de vefat etmiştir.

İstanbul MİM MİM Grubu'nun reisinin kim olduğu konusu tartışmalıdır. Grupta Mehmet Bey ile birlikte çalışan arkadaşlarının onun hakkında yazdıkları kısa hatıralar bu tartışmalı konuya bir ölçüde ışık tutmaktadır. Buna göre, MİM MİM Grubu'nun Ankara'daki temsilcisinin Kaymakam Hüsamettin (Ertürk) Bey, İstanbul'daki idarecisinin de Topkapılı Mehmet Bey olduğu anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Topkapılı Mehmet Bey, İstanbul Müdafaa-i Milliye Teşkilatı, MİM MİM Grubu, İstanbul Umum Amele Birliği

THE LEADER OF MİM MİM GROUP TOPKAPILI MEHMET BEY BY HIS FRIENDS' WORDS

Abstract

Topkapılı Mehmet Bey worked in the organizations such as Karakol Society, İstanbul National Defense Group and MİM MİM Group, which were established in İstanbul after the Armistice of Moudros and supported the Anatolian Movement, and he made a great contribution to these organizations. After the war had been won, he continued his works as a member of the Government of the Grand National Assembly of Turkey in the İstanbul City Council and in the İstanbul General Labour Union. Mehmet Bey who was rewarded with the certificate of honour and a Medal of Independence by the Government of Turkish Grand National Assembly died on June 1st, in 1932.

* Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi Oltu Meslek Yüksekokulu Öğretim Üyesi, Erzurum/Türkiye.
asaf.ozkan@atauni.edu.tr

Who the leader of İstanbul Mim Mim Group is a controversial issue. The short articles about Mehmet Bey written by his associates enlighten this debate to a certain extent. According to these articles, it is understood that the delegate of Mim Mim Group in Ankara was District Governor Hüsamettin (Ertürk) Bey, and the manager in İstanbul was Topkapılı Mehmet Bey.

Key Words

Topkapılı Mehmet Bey, İstanbul National Defense Organization, Mim Mim Group, İstanbul General Labour Union

GİRİŞ

Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasının ardından, önce 13 Kasım 1918'de fiilen, sonra da 16 Mart 1920'de resmen işgal edilen İstanbul'da işgale karşı bir takım gizli kuruluşlar ortaya çıktı. İşgal altındaki bir şehirde ortaya çıkan bu kuruluşlar doğal olarak gizliliği ön planda tutuyorlardı. Gizlilikten dolayı bu kuruluşlarda çalışan ve Milli Mücadele'ye hizmet eden birçok insanın ismi unutulmuş hatta bazı durumlarda unutturulmuştur. Topkapılı Mehmet Bey de İstanbul'da kurulan Karakol Cemiyeti, Müdafaa-i Milliye Teşkilatı ve Mim Mim Grubu gibi oluşumlarda önemli hizmetler gördüğü halde bazı hatıralar dışında çok fazla üzerinde durulmayan bir kişidir. Halbuki Topkapılı Mehmet Bey, aşağıda görüleceği üzere gizli teşkilatlarda çalışmasının ötesinde Mim Mim Grubu'nun kurucularındandı. Hatta bazı grup üyelerince grubun lideri olarak tanınan bir figür olarak karşımıza çıkmaktadır.

Topkapılı Mehmet Bey ile birlikte Mim Mim Grubu'nun kuruluşunda rol alan ve liderlerinden olan Kaymakam Hüsametdin (Ertürk) Bey ve Kaymakam Kemal (Koçer) Bey yayınladıkları hatıralarında her biri kendisinin Mim Mim Grubu'nun kurucusu ve reisi olduğunu iddia etmektedir. Dolayısıyla Mim Mim Grubunun reisinin kim olduğu konusu tartışmalıdır.

Topkapılı Mehmet Bey'in bu iddialara cevap verecek şekilde kendisi tarafından kaleme alınmış hatıralarının olup olmadığı henüz tespit edilememiştir. Ancak Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi'nde Topkapılı Mehmet Bey'e ait bir hatıra defteri bulunmaktadır. Bu defter alışılmış hatıra yazma çeşitlerine benzememektedir. Mehmet Bey, Mim Mim Grubunda birlikte çalışmış olduğu arkadaşlarından kendisiyle ilgili düşüncelerini yazmalarını istemiş ve böylece bizzat Topkapılı Mehmet Bey tarafından yazılmayan ancak Mehmet Bey'in mütareke dönemindeki faaliyetlerini anlatan, 33 farklı isim tarafından yazılmış kısa bir defter ortaya çıkmıştır. Aşağıda çevrim yazısı verilen defterin bazı kısımlarının eksik olduğu anlaşılmaktadır. Hatıra yazarlarından bazısının ismi okunabilirken birçoğu sadece imzalamakla yetindiği için kime ait olduğu belirlenememektedir. Çeviri yapılırken küçük imla hataları dışında herhangi bir müdahalede bulunulmamıştır. Orijinal yazıma sadık kalınmış, sadeleştirme yapılmamıştır. Her bir yazıya numara verilmek suretiyle olabilecek karışıklıklar giderilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmada Topkapılı Mehmet Bey'in hayatı ve hakkında yazılan hatıraların yanı sıra, mütareke dönemi İstanbul'undaki Milli Mücadele taraftarı grupların çalışmalarına ve Mim Mim Grubu'nun faaliyetlerine

değınilecektir. Ayrıca Mim Mim Grubu'nun reisinin kim olduğuna dair tartışmalara da bir ölçüde ışık tutulmaya çalışılacaktır.

Grup arkadaşlarının hakkında yazdıkları hatıraların çevrim yazısına geçmeden önce Topkapılı Mehmet Bey'in hayatı ve faaliyetleri hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır.

1- TOPKAPILI MEHMET BEY'İN HAYATI

Topkapılı Mehmet Bey¹, 1 Temmuz 1874'te İstanbul'da dünyaya gelmiştir². Aldığı eğitim ve ailesi hakkında elde herhangi bir bilgi bulunmamakla birlikte Selahattin Selşık'ın belirttiğine göre, Çanakkale Savaşları sırasında Mustafa Kemal (Atatürk)'in birliğinde savaşmış hatta bizzat Mustafa Kemal Paşa tarafından çavuşluğa yükseltilmiştir³. Topkapılı Mehmet Bey'in bu tarihten sonra, İstanbul'un İtilaf Devletleri tarafından fiilen işgali sürecinde ortaya çıkan gizli gruplar içerisinde yer aldığı görülecektir.

30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra Anadolu'da başlayan işgaller üzerine ülkenin her tarafında olduğu gibi İstanbul'da da İtilaf Devletleri ve azınlıkların baskılarına karşı bir takım milliyetçi kuruluşlar ortaya çıkmaya başladı. İstanbul'da bu anlamda ilk harekete geçen oluşum, Kara Kemal, Kara Vasıf gibi İttihatçıların önderliğinde kurulan ve amacı; 13 Kasım'da İstanbul'a gelen İtilaf donanması ile azınlıkların taşkınlıklarını engellemenin yanı sıra başsız kalan İttihatçıları bir arada tutmak olan Karakol Cemiyeti idi⁴.

Karakol Cemiyeti'ne paralel olarak İstanbul'un birçok semt ve mahallesinde, o semt ve mahallelerin ileri gelenleri, eski İttihatçılar, subaylar ve sivil memurlar tarafından işgal karşıtı örgütler kuruldu. Bunlardan birisi de Topkapılı Mehmet Bey'in birkaç arkadaşı ile birlikte kurduğu Şehremini Teşkilatıdır⁵. Şehremini Teşkilatı'nın, Karakol Cemiyeti ile bağlantılı olarak çalıştığı anlaşılmaktadır. Çünkü Topkapılı Mehmet Bey, Şehremini Teşkilatı'nın kurucularından olduğu gibi aynı zamanda Karakol

¹ Topkapılı Mehmet Bey, kaynaklarda, Topkapılı, Cambaz, Hâkimzade gibi lakaplarla anılmaktadır. Bu çalışmada orijinal alıntılarn dışında Topkapılı lakabı kullanılacaktır.

² *Üsküdar Nüfus Müdürlüğünden alınan Topkapılı Mehmet (Büyükyılmazel) Bey'e ait Nüfus Kayıt Örneği.*

³ Selahattin Selşık, *Kurtuluş Savaşı'nın Gizli Örgütü M. M. Grubu*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1999, s. 6.

⁴ Karakol Cemiyeti'nin kuruluşu, amacı ve faaliyetleri için bkz: Hüsamet'in Ertürk, *İki Devrin Perde Arkası*, (Yazan: Samih Nafiz Tansu), Hilmi Kitabevi, İstanbul, 1957; Hüsnü Himmetoğlu, *Kurtuluş Savaşında İstanbul ve Yardımları*, I, *İlkü Matbaası*, İstanbul, 1975, s.85; Tarık Zafer Tunaya, *Türkiyede Siyasi Partiler 1859-1952*, Doğan Kardeş Matbaası, İstanbul, 1952, s.520; Fethi Tevetoğlu, *Milli Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar*, TTK Yayınları, Ankara, 1988, s. 6.

⁵ Şehremini Teşkilatının ilk kurucuları şu isimlerden oluşuyordu: Topkapılı Cambaz (Hâkimzade) Mehmet Bey, Divan-ı Muhasebat memurlarından İhsan Bey, Bahriye Yüzbaşı Safranbolulu Hakkı Bey, Kaymakam Ahmet Bey, Çarkçı Yüzbaşı Safranbolulu Hakkı, Çarkçı Yüzbaşı Giritli Mehmet, Kayyum Ahmet, Topkapılı İmam Necati, Harbiye Nezareti Katiplerinden Şahap, Harbiye Nezareti askeri katiplerinden Bican, Harbiye Nezareti askeri katiplerinden Habil, Askeri Tekauit Cemiyeti idare heyeti azasından Arnavut Ahmet, Topkapılı Yüzbaşı Rıza, Komiser Arnavut Tayyip, kardeşi Telgrafçı Cemal, Polis Müdüriyet-i Umumiyesi sivil memurlarından Saib Beyler. (Himmetoğlu, age., s.98-99; Ertürk, age., s. 222-223).

Cemiyeti'nin 1 Numaralı Topkapı Karakol Grubu üyelerindendi. Diğer semt teşkilatları da çoğu zaman birbirlerinden habersiz ve farklı tarihlerde kurulmuş olsalar da 16 Mart 1920'de İstanbul'un resmen işgal edilmesine kadar Karakol Cemiyeti ile bağlantılı olarak çalışmışlardır⁶.

16 Mart 1920'de İstanbul'un İtilaf Devletleri tarafından resmen işgali üzerine Topkapılı Mehmet Bey; İstanbul milli teşkilatlarında çalışan bazı arkadaşları ile birlikte Anadolu'ya geçmek üzere Trakya'ya gitti. Mehmet Bey, Trakya'ya geçme sebebi olarak, işgal kuvvetlerinin Karakol Cemiyeti Heyet-i Merkeziyesi'ne yaptığı baskını ve kendisinin de Heyet-i Merkeziye azası olması nedeniyle takip edilmesini göstermektedir. Topkapılı ve arkadaşları Trakya'da Miralay Cafer Tayyar Bey'in isteği ile Çatalca Karargâhının kuruluşunda çalıştılar⁷. Trakya'nın işgali üzerine Anadolu yolu kapanınca Mehmet Bey Karakol Cemiyeti'nden arkadaşı Topçu Yüzbaşı Muhlis Efendi⁸ ile birlikte Bulgaristan'a geçti. Burada bulunan Cemaat-i İslamiye'nin yardımı ile İtalya'ya giden Mehmet Bey ve Muhlis Efendi, İtalya'da da İtalya Cemaat-i İslamiye temsilcisi Edip Servet Bey⁹ aracılığıyla bu cemaatin yardım fonundan aldıkları 1500 İtalyan Frankı ile Anadolu'ya döndüler¹⁰. Mehmet Bey'in hangi tarihte ülkeye döndüğü konusunda kesin bir bilgi bulunmamasına rağmen, 10 Eylül 1920'de eşî Huriye Hanım'a gönderdiği mektuptan bu tarihte İtalya'da olduğu anlaşılmaktadır¹¹.

Topkapılı Mehmet Bey ve mensup olduğu Şehremini Teşkilatı, Karakol Cemiyeti ile bağlantılı çalışmıştı. Ancak Karakol Cemiyeti Anadolu hareketi tarafından tam anlamıyla benimsenmemiştir. Hatta Sivas Kongresi sırasında Kara Vasıf Bey'le görüşen Mustafa Kemal Paşa cemiyetin lağvedildiğini bildirmişti¹². Karakol Cemiyeti'nin bu şekilde Anadolu'nun gözünden düşmesi üzerine İstanbul'da milli teşkilatlar açısından bir boşluk doğmuş,

⁶ Tunaya, *age.*, s. 520.

⁷ Miralay Cafer Tayyar Bey bu dönemde Edirne'deki 1. Kolordu'nun Kumandanıydı. (İsmet Görgülü, *On Yıllık Harbin Kadrosu 1912-1922, Balkan-Birinci Dünya-İstiklal Harbi*, TTK Yayınları, Ankara, 1993, s.199).

⁸ Muhlis Efendi de Karakol Cemiyeti'nin 1 Numaralı Topkapı Karakol Grubu üyelerindendir. (Tunaya, *age.*, s. 520; Fethi Tevetoğlu, *age.*, s.6).

⁹ Edip Servet Bey, Karakol Cemiyeti'nin ilk kurucularından ve Heyet-i Merkeziye üyelerinden Erkân-ı Harp Miralayı Edip Servet Bey olabilir. Karakol Cemiyeti'nin ilk kurucuları ve Heyet-i Merkeziye Üyeleri için bkz: Ertürk, *age.*, s. 218; Himmetoğlu, *age.*, s.85; Tunaya, *age.*, s.520.

¹⁰ Topkapılı Mehmet Bey'in İstanbul'dan firarı, Trakya'daki faaliyetleri, Bulgaristan ve İtalya seyahati hakkındaki bilgiler Mehmet Bey tarafından hangi makama yazıldığı belli olmayan ve Mehmet Bey'in İtalya Cemaat-i İslamiyesi'nden aldığı 1500 Frank'ı geri isteyen bir makama yazdığı cevabi yazıdan alınmıştır. Bu yazı ve diğer bazı belgeler Topkapılı Mehmet Bey'in torununun oğlu Sayın Cemal Balkantaş'tan temin edilmiş ve tasnif edilmemiştir. *Topkapılı Mehmet Bey Özel Arşivi (TMBÖA)*.

¹¹ TMBÖA.

¹² Karakol Cemiyeti ile Anadolu Hareketi arasındaki ilişkiler için bkz: Kemal Atatürk, *Nutuk 1919-1927*, (Yayına Hazırlayan: Zeynep Korkmaz), Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1999, s.50-52; Mazhar Müfit Kansu, *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber, I*, TTK Yayınları, 4. Baskı, Ankara, 1997, s.254; Erik Jan Zürcher, *Millî Mücadelede İttihatçılık*, (Çeviren: Nüzhet Sabitoğlu), İletişim Yayınları, 5. Baskı, İstanbul, 2008, s. 182.

bu boşluk da 1920 başlarında, mevcut semt ve mahalle teşkilatlarını bir araya getiren Müdafaa-i Milliye Teşkilatı'nın kurulması ile giderilmiştir¹³.

Topkapılı Mehmet Bey'in 1921 yılı başlarında firardan döndükten sonra tekrar canlandırmaya çalıştığı Şehremini Teşkilatı'nın da Müdafaa-i Milliye Teşkilatı çatısı altında faaliyete geçtiği anlaşılmaktadır. 1920 yılının başlarında kurulan Müdafaa-i Milliye Teşkilatı'nın amacı, herhangi bir tehlike karşısında İstanbul'un Müslüman ahalisini işgal kuvvetleri ve azınlıklara karşı korumanın yanı sıra, Anadolu'ya silah, cephane ve ordunun ihtiyaç duyduğu subayları kaçırmaktı.¹⁴

Topkapılı Mehmet Bey'in Müdafaa-i Milliye Teşkilatı ile bağlantılı olarak çalışmaya başlamasından sonra teşkilat içerisinde bir takım huzursuzlukların ortaya çıktığı görülmektedir. Bu huzursuzlukların görünürdeki sebebi, Topkapılı Mehmet Bey ve bazı arkadaşlarının yukarıda bahsedilen amaçlar dışında ayrıca bağımsız olarak Anadolu için istihbarat, propaganda ve sevkiyat faaliyetlerinde bulunmak istemeleri idi¹⁵. Bunun yanında Topkapılı Mehmet Bey'in şahsının da teşkilat içerisinde tartışmalara neden olduğu anlaşılmaktadır. Dönemi yaşamış kişilerin hatıralarında Mehmet Bey; zeki, çalışkan, teşkilatçı, cesur bir kimse olarak tanımlanmasına rağmen¹⁶, özellikle tahsil seviyesinin düşüklüğü ve hırslı kişiliği nedeniyle eleştirilmektedir. Hatta bir dönem Müdafaa-i Milliye Heyet-i Merkeziyesi Reisi Miralay Esat Bey ve İkinci Reisi Kaymakam Hafız Besim Bey, Kâzım Karabekir Paşa aracılığı ile Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Reisi Fevzi Paşa'ya Topkapılı Mehmet Bey gibi "değersiz" adamların teşkilat içinde fazla etkin oldukları konusunda itirazda bulunmuşlardı. Bu itiraza Fevzi Paşa şöyle cevap vermişti: "İngilizler daima şöhret sahibi kimseleri aramış bulmuşlardır. Mehmet Bey halk adamıdır. Şehremini ve Topkapı semtinde kendisini sevdirmiştir"¹⁷.

Müdafaa-i Milliye Teşkilatı içerisinde bu tartışmalar yaşanırken, 1921 yılı başlarında Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Reisi Fevzi Paşa, İstanbul grupları içerisinde istihbarat faaliyetleri ile ilgilenecek, yeni bir oluşum meydana getirmesi için eski Teşkilat-ı Mahsusa Reisi ve Müdafaa-i Milliye Teşkilatı mensuplarından Hüsametdin (Ertürk) Bey'i görevlendirdi. Fevzi Paşa'nın emriyle harekete geçen Hüsametdin Bey, Samsun'da, firardan

¹³ Mesut Aydın, *Millî Mücadele Dönemi'nde TBMM Hükümeti Tarafından İstanbul'da Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetleri*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1992, s. 78-80.

¹⁴ Himmetoğlu, age., s. 96-97.

¹⁵ Ertürk, age., s.484-485; Hüsnü Himmetoğlu, "Millî Mücadele Esnasında İstanbul'daki Gizli Kurullardan M.M Grubu ve Gerçek Yüzü", *Yakın Tarihimiz*, III/32, s.168; Aydın, age., s. 79.

¹⁶ Ertürk, age., s. 222; Himmetoğlu, age., s.98-99; Kemal Koçer, *Kurtuluş Savaşlarımızda İstanbul; İşgal Senelerinde Millî Mücadele Grubunun Gizli Faaliyetleri*, Vakıf Basımevi, İstanbul, 1946, 13-14; Ahmet Hamdi Başar'ın *Hatıraları Meşrutiyet, Cumhuriyet ve Tek Parti Dönemi*, "Gazi Bana Çok Kızmış", Cilt:1, (Yayına Hazırlayan: Murat Koraltürk), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul,2007, s. 106.

¹⁷ Ertürk, age., s. 483.

henüz dönmüş olan Topkapılı Mehmet Bey ile¹⁸ görüşerek bu konuda onun kurduğu Şehremini Teşkilatı kadrosundan yararlanma yoluna gitti. Böylece kurulan yeni grup, daha geniş ve tanınmış olan Müdafaa-i Milliye Teşkilatı'nın yalnız baş harflerini kullanarak Mim Mim Grubu adını aldı. Böylece bir teşkilat görünümünde olan, gerçekte ise biri istihbarat, propaganda vs. konularında faaliyet gösteren Mim Mim Grubu, diğeri ise Müsellah Müdafaa-i Milliye Teşkilatı olmak üzere iki teşkilat ortaya çıktı¹⁹. Tunaya bu bölünmeyi zikrederken; Müdafaa-i Milliye Heyet-i Merkeziyesi'ni üst kurul olarak, Mim Mim Grubu ile Müsellah Müdafaa-i Milliye Teşkilatını da bu üst kurula bağlı gruplar olarak değerlendirmektedir²⁰.

Böylece faaliyete geçen Mim Mim Grubunun faaliyetleri; "1- Anadolu'ya silah ve cephane sevkıyatı, 2- Ecnebi düşman kuvvetleri hakkında istihbarat, 3- Memleket dahilindeki muhalif partiler ve teşekküller hakkında istihbarat, 4- Muzır eşhas hakkındaki tahkikat ve istihbarat, 5- komünistlik teşkilatı hakkındaki istihbarat"²¹ başlıkları altında toplanabilir.

Mim Mim Grubunun reisinin kim olduğu konusunda daha grubun kurulduğu günlerde bir tartışma başlamış ve savaştan sonra da devam etmişti. İttihat ve Terakki döneminin Teşkilat-ı Mahsusa reisi Kaymakam Hüsamettin (Ertürk) Bey ve Kaymakam Kemal (Koçer) Bey reislik iddiasında bulunmuşlardır. Hüsamettin Bey²² ve Kemal Bey²³ sonraki dönemlerde yazdıkları hatıralarında bu iddialarını devam ettirmişlerdir. Hâlbuki Mim Mim Grubu üyesi birçok kişi Topkapılı Mehmet Bey'i Mim Mim Grubu'nun reisi olarak kabul etmektedir. Örneğin grup üyelerinden Ahmet Hamdi (Başar) Bey, kendisini gruba dâhil edenin Topkapılı Mehmet Bey olduğunu ve İstanbul'daki grup mensuplarının çoğunun da onu reis olarak gördüklerini ifade etmektedir. Hatta Ahmet Hamdi Bey'in kaydettiğine göre; Mehmet Bey Hüsamettin (Ertürk) Bey'i kendisine bağlı ve Erkân-ı Harbiye'deki temas memuru olarak görüyordu. Yine Ahmet Hamdi Bey'e göre; Kemal (Koçer) Bey de Topkapılı Mehmet Bey'in emrinde çalışıyordu²⁴. Bu konuda kesin bir karar vermek zor gibi görünse de görünen o ki Mim Mim Grubu'nun yeniden faaliyete geçmesini sağlayan

¹⁸ Topkapılı Mehmet Bey'in firardan dönüşünde doğrudan Samsuna mı yoksa önce İstanbul'a mı geldiği konusunda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

¹⁹ Ertürk, *age.*, s. 484-485; Himmetoğlu, *agm.*, s.168; Aydın, *age.*, s. 79.

²⁰ Tunaya, *age.* s. 520.

²¹ Tunaya, *age.*, s. 525.

²² Hüsamettin Bey hatıralarında sadece Mim Mim Grubu'nun değil, bütün İstanbul Müdafaa-i Milliye Teşkilatlarını kendisinin kurduğunu ve Ankara'dan idare ettiğini iddia etmektedir. Eserinde Topkapılı Mehmet Bey'i kendisinin görevlendirdiğini ve sanki kurduğu hazır bir teşkilatı idare ettirdiğini anlatmaktadır. Ertürk, *age.*

²³ Kaymakam Kemal Koçer (Daha sonra General) Mim Mim Grubu içerisindeki en rütbeli subaylardan birisidir. Dolayısıyla kendisinin Mim Mim Grubu'nun reisi olduğunu iddia ediyordu. Kemal Koçer, *age.*

²⁴ Ahmet Hamdi Başar'ın *Hatıraları*, s. 105-106.

Hüsametdin Bey; Ankara tarafından reis olarak kabul edilirken, Topkapılı Mehmet Bey “nazım-ı umur” yani İstanbul’daki işlerin düzenleyicisi olarak görülmüyordu²⁵. Nitekim Mehmet Bey’in Mim Mim Grubu’nun Nâzım-ı Umûru olduğu Müşir Fevzi Paşa’nın 15 Ağustos 1923’te Dâhiliye Vekâleti’ne yazdığı yazıdan da anlaşılmaktadır²⁶. Dolayısıyla Topkapılı Mehmet Bey, Mim Mim Grubu’nun İstanbul’daki teşkilatının fiili reisi idi²⁷.

Milli Mücadele başarıyla sonuçlandırılıp Mudanya Mütarekesi’nden sonra İstanbul’un TBMM’ye bağlanması ve 1 Kasım 1922’de Saltanatın kaldırılmasına rağmen, Müdafaa-i Milliye Teşkilatı ve Mim Mim Grubu faaliyetlerine devam etti. Bu faaliyetlerin başında İstanbul’da iktisadın millileştirilmesi gelmekteydi. Millileştirme çabaları ile bir taraftan iktisadın yabancı ve azınlık etkisinden kurtarılması, bir taraftan da çalışan kesim içerisinde sol hareketlerin engellenmesi öngörülmüyordu²⁸. Bu süreçte Topkapılı Mehmet Bey de etkin bir şekilde vazife görecektir.

3 Kasım 1922’de toplanan Müdafaa-i Milliye Heyet-i Merkeziyesi, İstanbul tüccar, esnaf ve ameleleri arasında mesleki cemiyetler kurulmasına veya mevcut cemiyetlerin Müdafaa-i Milliye Teşkilatına bağlanmasına karar verdi. Bunu gerçekleştirmek için de Heyet-i Merkeziye azalarından Ahmet Hamdi (Başar), Vehbi ve Topkapılı Mehmet Beylerle Maliye Encümeni azalarından Seyfi, İsmail Hakkı, Hilmi ve Ali Cemal Beylerden oluşan bir Teşkilat-ı İktisadiye Encümeni oluşturuldu. Alınan kararın uygulanması konusunda da Ahmet Hamdi, Topkapılı Mehmet ve Vehbi Beyler sorumlu tutuldular²⁹.

²⁵ Aydın, *age.*, s. 86-88.

²⁶ Fevzi Paşa aynı yazıda, Mim Mim Grubu ile Müdafaa-i Milliye Teşkilatı hakkında şu bilgileri veriyordu: “Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti’nin 23 Nisan 36 tarih-i tesisinden sonra İstanbul’da vezaif-i istihbariye ve müdafaa(?) ve mühimmât-ı esliha sevkiyatıyla istigal etmek üzere tavzif edilmiş olan hafi gruplar meyânında (Mim. Mim.) Grubu ile bir de (Mim. Mim.) Teşkilât-ı Milliyesi vücuda getirilerek faaliyete geçirilmişti. Mezkûr grup ile mezkûr teşkilât-ı milliyeye uhdelere tevdi’ edilmiş vezaif-i umumiye ve hususiyelerini senelerdenberi müstakimâne ve muvaffakiyetkârâne surette ifa etmiş olup...” (Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Arşivi (TİTE), Kutu (K). No:70, Gömlek (G). No:2. Belge (B). No:2).

²⁷ Topkapılı Mehmet Bey’in eşi Huriye Hanım tarafından General Kemal Koçer’e yazıldığı anlaşılan tarihi belirsiz mektuptan ailenin de oldukça geç bir tarihte bu tartışmalara katıldığı görülmektedir. Huriye Hanım mektubunda, Kemal Koçer’in, hatıralarında Mim Mim Grubu reisiği iddiasına itiraz ederek eşi Topkapılı Mehmet Bey’in Mim Mim Grubu Reisi olduğunu, bu iddiaların da kendisi ve oğlu Ali’yi oldukça üzduğunu ifade etmektedir. Hatta Huriye Hanım, bu durumu kanıtlayacak çok sayıda belgenin de kendisinde olduğunu iddia etmekteydi. Muhtemelen bu tartışmaların olduğu dönemde Huriye Hanım eşinden kalan toplam 10976 adet belgeyi Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Müdürlüğü’ne bağışlamıştır. Bu bağış üzerine Huriye Hanım’ın isteği ile kendisine Enstitü Müdürü Prof Dr. Enver Ziya Karal imzasıyla 14 Haziran 1944 tarihli bir yazı verilmiştir. “M.M. Grubu İstanbul Reisi Ölü Topkapılı Mehmet Yılmazelin Türk İstiklâl Savaşı sıralarında İstanbulda Anadoluya her türlü harp gereçleri ile siyasi mahiyette kıymetli bilgiler göndermek suretile memlekete büyük hizmetlerde bulunduğu kansı Huriye Yılmazel tarafından Enstitümüze verilmiş olan vesikaların tetkikinden anlaşılmış ve işbu vesika Huriye Yılmazelin talebi üzerine kendisine verilmiştir” (Topkapılı Mehmet Bey İnkılap Tarihi Okulu Arşivi (TMB/OA)). (Topkapılı Mehmet Bey’in adının verildiği okul İstanbul Topkapı da Beyazıt Ağa Mahallesindedir. Okul 1983-84 Eğitim-Öğretim yılından itibaren faaliyete geçmiştir. Okul Arşivinde Topkapılı Mehmet Bey’e ait bazı belgeler bulunmaktadır. Belgeler tasnif edilmemiştir).

²⁸ Ahmet Hamdi Başar’ın Hatıraları, I, s. 127-137.

²⁹ TİTE, K. No:43, G. No:8, B. No:8

Heyet-i Merkeziye'nin bu kararı üzerine kısa süre içerisinde İstanbul'da Ahmet Hamdi Bey'in önderliğinde Milli Türk Ticaret Birliği, Topkapılı Mehmet Bey'in önderliğinde İstanbul Umum Amele Birliği ve Vehbi Bey'in önderliğinde de Esnaf Cemiyetleri Heyet-i Müttahidesi kurulmuştur³⁰.

İstanbul Umum Amele Birliği 20 Aralık 1922'de kuruldu ve yapılan ilk toplantıda birliğin riyasetine Topkapılı Mehmet Bey seçildi³¹. Bu dönemde Topkapılı Mehmet Bey'in tek vazifesinin Amele Birliği reisliği olmadığı anlaşılmaktadır. 2 Ocak 1923'te TBMM Hükümeti'nin İstanbul temsilcisi Adnan Bey imzasıyla, İcra Vekilleri Heyeti'ne yazılan yazıda; Cambaz Mehmet adında bir kişinin, Fevzi Paşa'nın emriyle amele arasında Halk Fırkası yapmak bahanesiyle resmi izni olmaksızın Amele Birliği adında bir cemiyet kurduğu ve ameleye yemin ettirmeğe çalıştığı belirtiliyordu. Adnan Bey Cambaz Mehmet Bey'e böyle bir yetki verilip verilmediğini soruyordu. Adnan Bey'in bu yazısı 4 Ocak'ta Erkân-ı Harbiye'ye havale edildi. Ancak Erkân-ı Harbiye'nin ne yolda cevap verdiği hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır³².

Ortada henüz Halk Fırkasının olmadığı, Mustafa Kemal Paşa'nın Halk Fırkası kurulacağına dair basın açıklamasının üzerinden kısa bir sürenin geçtiği bu dönemde Mehmet Bey'e Halk Fırkası teşkilatı kurma yetkisinin verilmesi, Topkapılı Mehmet Bey'in Ankara nazarındaki etkinliğini göstermesi açısından oldukça önemlidir³³.

Topkapılı Mehmet Bey 1 Nisan 1923'te alınan TBMM seçimlerinin yenilenmesi kararıyla birlikte hem başında bulunduğu İstanbul Umum Amele Birliği hem de Mim Mim Grubu ile birlikte Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubunu (I. Grup) destekledi ve bu yönde çalıştı³⁴.

23 Temmuz 1923'te Lozan Antlaşması'nın imzalanması ve 21 Ağustos'ta TBMM tarafından onaylanması ile İstanbul'daki gizli grupların lağvedilmesi gündeme geldi. 2 Ekim 1923'te Ankara'nın emriyle bütün gizli gruplarla birlikte İstanbul Müdafaa-i Milliye Teşkilatı ve Mim Mim Grubu

³⁰ Ahmet Hamdi Başar hatırlarında Topkapılı Mehmet Bey'in Esnaf Cemiyetleri Heyet-i Müttahidesi Reisi olduğunu yazmaktadır. İstanbul Umum Amele Birliği Reisi olarak da Şakir Rasim ismini vermektedir. (*Ahmet Hamdi Başar'ın Hatıraları*, I, s.134). Halbuki Topkapılı Mehmet Bey İstanbul Umum Amele Birliği Reisi seçilmiştir. Şakir Rasim ise Amele Birliği'nin Katib-i Umûmisidir. (Mete Tunçay, *1923 Amele Birliği*, Sosyal Tarih Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2009, s.25, 59).

³¹ *Tevhid-i Efkar*, 4 Kanûn-i Sâni 1339/4 Ocak 1923, No:566-3594; Tunçay, *1923 Amele Birliği*, s. 25.

³² *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)*, 30.10/204.394.2.

³³ Mustafa Kemal Paşa'nın Halk Fırkası kurma niyetiyle ilgili Hakimiyet-i Milliye, Yenigün ve Öğüt Gazetelerine verdiği 6 Aralık 1922 tarihli demeci için bkz: *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, II (I-III), Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2006, s. 50-52.

³⁴ Mehmet Bey İleri Gazetesi'ne yaptığı açıklamada; "Biz, umum amele Hakimiyet-i Milliye'nin candan taraftarı saltanat-ı ferdîyenin biâman düşmanıyız. Biz hiçbir vakit millî müessesemiz olan Müdafaa-i Hukuk'un gösterdiği vahdet yolundan ayrılmayı düşünmedik ve aramızda hiçbir ferd hiçbir vakit zuhur etmeyecektir. Vatan meselesi hususunda amele arasında son derecede vahdet vardır. Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri umum milletin rehberidir. Biz daima muhterem müncimizi takip edeceğiz" demiştir. (İleri, 17 Nisan 1339/1923, No:1870).

da lağvedildi³⁵. Bu tarihten kısa bir süre sonra Topkapılı Mehmet Bey İstanbul Umum Amele Birliği Riyasetinden de istifa etti³⁶.

Savaşlı yıllar sona ermişti fakat Topkapılı Mehmet Bey'in vazifesi bitmemişti. Çünkü henüz mütareke döneminin muhasebesi yapılmamıştı. Yaklaşık dört yıl süren bu dönemde ülkede çok önemli değişimler yaşanmıştı. Yaşanan işgallere karşı bütün herkesin aynı tepkiyi gösterdiğini iddia etmek mümkün değildir. Gerçekleştirilen mücadele sonrasında Osmanlı İmparatorluğu son bulmuş yerine yeni bir rejim, yeni bir devlet kurulmuştu. Ama yeni devlet ister istemez Osmanlı Devleti'nin kurum ve kuruluşları yanında insan potansiyelini de tevarüs etmişti. Yeni devleti kuranlar bunu inkâr etmemekle birlikte yeni rejimi yürütecek askeri ve sivil bürokrasiyi yeni döneme uygun hale getirmek istiyorlardı. Osmanlı Devleti'nden devralınan askeri ve sivil bürokrasinin içinden seçilecek bu insanlar için en belirleyici unsur, onların milli mücadele için almış oldukları tavırdı. Bahsedilen konuda ilk adım Milli Mücadele'ye katılmayan, aleyhinde çalışan veya Anadolu'ya davet edildiği halde bu davete icabet etmeyen subayları ayıklayarak bunların askerlikle olan ilişkilerini kesmeyi öngören 25 Eylül 1923 tarih ve 347 sayılı kanunu çıkarmak oldu. Kanuna göre ayıklama işini yapmak için de bir Askerî Heyet-i Mahsûsa kuruldu. Askerî Heyet-i Mahsûsa bu ayıklamayı gerçekleştirirken çok farklı kaynaklardan bilgi alarak tahkikatını gerçekleştiriyordu³⁷.

Askerî Heyet-i Mahsûsa'nın tahkikatı sırasında, İstanbul gizli gruplarında çalışmış olan subayların durumunda büyük sıkıntılar çıkıyordu. Çünkü çoğu zaman bu subayların herhangi bir kaydı bulunmadığı gibi bazen de gruplarda çalışmadığı halde tahkikattan kurtulmak için gruplarda çalıştığını iddia edenler olabiliyordu. İncelemeler sırasında yapılacak yanlışlık bazı kişilerin hak etmedikleri halde askerlikten atılmalarına sebep olabileceği gibi, bazılarının da hak etmediği halde ordu içerisinde kalmasına neden olacaktı. Bunun önüne geçmek isteyen Askerî Heyet-i Mahsûsa, İstanbul gizli gruplarında çalışan veya çalıştığını iddia eden subaylar hakkındaki iddiaları Mim Mim Grubu'nun Nazım-ı Umûru sıfatıyla Topkapılı Mehmet Bey'e soruyordu. Esasen Mim Mim Grubu lağvedildiği zaman ileride böyle sıkıntıların çıkmaması ve mütareke döneminde yararlılık gösterenlerin taltif edilmesi için Nazım-ı Umur Mehmet Bey ile Mim Mim Grubu'nun tasfiyesine memur Kaymakam

³⁵ Tunaya, *age.*, s.526.

³⁶ *Tanin*, 18 Teşrin-i Evvel 1339/18 Ekim 1923, No:364.

³⁷ Askerî Heyet-i Mahsûsa hakkında geniş bilgi için bkz: Cemil Koçak, *Belgelerle Heyet-i Mahsusalar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005; Asaf Özkan, *Yakın Tarihimizde Askerî ve Mülki Bürokraside Tasfiyeler, Askerî ve Mülki Heyet-i Mahsûsalar*, Atatürk Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Erzurum, 2011, s. 360-426.

Kemal Bey, Mim Mim Grubu'nda ve Müdafaa-i Milliye Teşkilatı'nda çalışan subayların listelerini hazırlamışlardı. Hatta istek halinde bu subaylara grupta çalıştıklarına dair vesikalar da veriliyordu³⁸.

Topkapılı Mehmet Bey, 26 Mayıs 1926 tarih ve 854 sayılı kanun gereğince kurulan ve Askerî Heyet-i Mahsûsa'nın askeri bürokraside gerçekleştirdiği tasfiyenin benzerini sivil bürokraside gerçekleştiren Mülkî Heyet-i Mahsûsa'ya da Mim Mim Grubu ve diğer İstanbul gizli gruplarında çalışanlar veya Milli Mücadele aleyhinde faaliyet gösterenler hakkında bilgi vermiştir³⁹. Yine her iki Heyet-i Mahsûsa'nın hakkında olumsuz karar verdiği kişilerin durumlarını tekrar görüşmek üzere 21 Mayıs 1928 tarih ve 1289 sayılı kanun gereğince kurulan Âli Karar Heyeti de yaptığı soruşturmalar sırasında sık sık Topkapılı Mehmet Bey'in bilgisine başvurmuştur⁴⁰.

Topkapılı Mehmet Bey resmi görevi olmasa da ömrünün sonuna kadar istihbarat faaliyetlerine devam etmiştir. Örneğin O, 27 Ekim 1931'de Emniyet-i Umûmiye Müdüriyeti'ne gönderdiği bir mektupta Pangaltı'daki Surp Agop Hastanesi tabibi Nişan Kasapyan ve kardeşi Jozef Kasapyan'ın gerek mütareke yıllarında, gerekse sonrasında vatanın aleyhinde birtakım faaliyetler içerisinde olduklarını belirterek engel olunmasını istiyordu⁴¹.

Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Riyaseti tarafından 10 Mart 1922 tarihinde Takdirname ile ödüllendirilen Topkapılı Mehmet Bey'e⁴² TBMM, 24 Haziran 1924 tarihli oturumunda "Hidemat-ı Vataniye" tertibinden aylık 1500 Lira maaş bağlanmasını kararlaştırdı. Ancak Mehmet Bey; "ben bir şey yapmadım. Vatanım için Mustafa Kemal Paşam için üzerime düşen görevi yerine getirmeye çalıştım. Hizmetleri gerçekleştiren arkadaşlardır" diyerek, bu maaşı Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ne bağışladı⁴³. Vefatından sonra Hilal-i Ahmer Genel Merkezi'nden eşi Huriye Hanım'a gönderilen 18 Temmuz 1932 tarihli

³⁸ Bazı subay veya sivil kişilerin Mim Mim Grubu ve diğer İstanbul gizli gruplarında çalıştığı gösteren çok sayıda liste ve vesika mevcuttur. Bunların hepsinin altında da Mim Mim Grubu Nazım-ı Umuru Tüccardan Topkapılı Mehmet Bey imzası bulunmaktadır. Bkz: *TİTE*, K.No:33, G.No:123, B.No:123; *TİTE*, K.No:33, G.No:122, B.No:122; 122-1; 122-2; 122-3; 122-4; 122-5; 122-6; 122-7; 122-8; 122-9 vd.

³⁹ Bu konu hakkında geniş bilgi için bkz: Koçak, age.; Özkan, *Askerî ve Mülkî Heyet-i Mahsûsalar*, s.427-459.

⁴⁰ Âli Karar Heyeti'nin çalışmaları sona erdikten sonra heyet reisi Doktor Süleyman Emin Paşa; 4 Şubat 1930'da Topkapılı Mehmet Bey'e yazdığı yazıda şöyle diyor: "Alakadar Beyim: Ağır vazifemizi hamdolsun bitirmeğe muvaffak olduk. İfa-yı vazife esnasında çok kereler isminiz geçti. Zat-ı alinizi suallerimizle iyyice taciz ettik. Fakat verdiğiniz cevaplar kararlarımızda büyük ve kuvvetli bir amil oldu. Hak ve adlin tahlisine çok yardım ettiniz. Bu suretle teşekküratım pek kalbîdir". (*TİTE*, K.No:70, G.No:8, B.No:8). Âli Karar Heyeti ve Topkapılı Mehmet Bey arasındaki yazışmalar hakkında geniş bilgi için bkz: Özkan, age., s. 474-481.

⁴¹ *TMBÖA*.

⁴² *Askerî Tarih ve Stratejik Etüd Daire Başkanlığı Arşivi, İstiklâl Harbi Kataloğu*, (ATASE, İSH), Kutu(K) No:1749, Gömlek (G).No:195, Belge (B).No:195-15.

⁴³ Selahattin Selşik Topkapılı Mehmet Bey'e TBMM'nin 24 Haziran 1924 tarihli oturumunda maaş bağlandığını iddia etmektedir. Ancak TBMM Zabıt Ceridelerinden bahsedilen günde herhangi bir toplantı olmadığı anlaşılmaktadır. Bu konuda tarihsel bir hata olmalıdır. (Selşik, age., s. 56).

taziye mesajından Topkapılı Mehmet Bey'in ölmeden önce Şehremini Hilal-i Ahmer Şubesi Reisi olduğu anlaşılmaktadır⁴⁴.

TBMM'nin 15 Şubat 1926 tarihli kararıyla beyaz şeritli İstiklâl Madalyası⁴⁵ verilen Topkapılı Mehmet Bey, ölümüne kadar her zaman siyasetin de içinde olmuştur. Uzun yıllar İstanbul Şehir Meclisi Üyeliği'ni de yürüten Topkapılı Mehmet Bey'e Cumhuriyet Halk Fırkası İstanbul Vilayeti Heyet-i İdare Reisi Hüsametdin Bey tarafından gönderilen 30 Eylül 1930 tarihli yazı bunun kanıtıdır. Yazıda Mehmet Bey'den, vilayet heyeti adına tecrübelerinden faydalanılmak üzere Fatih, Beyazıt, Beyoğlu bölgesinde faaliyette bulunması isteniyordu⁴⁶.

Topkapılı Mehmet Bey'in maceralı hayatı elim bir kaza neticesinde sona ermiştir. 4 Haziran 1932 tarihli Milliyet Gazetesi'nin verdiği habere göre; Topkapılı Mehmet Bey oturduğu apartmanda dört gün önce çıkan yangında yaralanmış, hastaneye kaldırılmasına rağmen kurtarılamamıştı. Dolayısıyla resmi nüfus kayıt örneğinde 9 Nisan 1932 tarihi görünse de Topkapılı Mehmet Bey 1 Haziran 1932'de hayatını kaybetmiş olmalıdır⁴⁷. 4 Haziran'da yapılan cenaze törenine İstanbul Valisi, Cumhuriyet Halk Fırkası İstanbul İl Başkanı Cevdet Kerim (İncedayı) ve şehrin ileri gelenlerinin katıldığı Mehmet Bey, Merkez Efendi Mezarlığı'na defnedilmiştir⁴⁸.

Evlî ve iki çocuğu bulunan Mehmet Bey'in kızı Hacer Zekâvet Hanım kendisinden önce 2 Nisan 1928'de; oğlu Ali Büyükyılmazel de 19 Mayıs 1993'te hayata veda etmişlerdir⁴⁹.

2- GRUP ARKADAŞLARININ TOPKAPILI MEHMET BEY HAKKINDA YAZDIĞI HATIRALAR

(1)

Mehmed Bey, bana şimdi değil, senelerce evvel, samimi ve bî-garaz bir azim ve metanetin timsali gibi görünür. Pâyânsız zannedilen bir ceberûtun önünde Mehmed Bey'in gördüğüm öyle muallâ azm ve gurûr-ı nefsin tecellileri vardır ki, istiklâl fikrini soran ve arayan her mütefekkir bu sahneler karşısında bihakkın mest ve mesrûr kalır. Mehmed Bey'in bu uzak mazisini (belki de birçoklarının bilmediği) bu parlak mesaisini cidâl-i millî devresindeki hayırperestâne harekât-ı fedâkâranesinin beraat istihlâli olarak derhatır etmek istiyorum. Ferdî ve mâşeri bir ceberûtü, herkesi hayrete uğratarcasına, istihkâr eden bir ruhtan, mütareke devr-i

⁴⁴ TMB/İOA.

⁴⁵ TMB/İOA.

⁴⁶ TİTE, K.No:70, G.No:28, B.No:28.

⁴⁷ Milliyet, 4 Haziran 1932, No:2267; Selişik, age., s. 56.

⁴⁸ Milliyet, 5 Haziran 1932, No:2268; Selişik, M.M Grubu, s. 56-57.

⁴⁹ Üsküdar Nüfus Müdürlüğü'nden alınan Topkapılı Mehmet (Büyükyılmazel) Bey'e ait Nüfus Kayıt Örneği.

fetretindeki âsar-ı fedâkârî zuhûru pek tabiidir. Millet hizmetkârânına minnetgüzârdır derler. Mazisi, baîd ve karîb mazisi (...) (...) hatır (?) azm ve fedâkârî ile münevver olan Mehmed Bey'den, samimi bir hizmetkârî sıfatıyla pek müstağnî olduğumu tevâlî ve ta'zîmden ziyade vatanın pek muhtaç olduğu (...) hiçbir sebeple (...) (...) ümniyye etmek, en yüksek bir dinî muhabbettir sanırım. Şu naçiz ve perişan satırlarla bu temenniye iblağdan başka bir şey yapamıyorum. Mehmed Bey'in mest ve mesrûr dinlediğim menâkıb-ı ahire-i fedâkârîyesinin dasitan-ı takdirini, ben değil, hazreti tarih söylesin.

20 Haziran 1340/20 Haziran 1924

Mülga Harbiye-i Hukuk Müşaviri

Ali⁵⁰.

(2)

Muhterem Mehmed Bey

Zât-ı Âlinizi tanımak şerefine mazhar olduğum için uzun zamandan beri Türklüğün ve Türkiye'nin teâlisi için pek büyük fedakârlıklardan çekinmediğinizi ve bilhassa meş'ûm mütarekenin en kahrî taziyikleri altında hayatınızı ve bütün efrâd-ı ailenizin mevcûdiyet ve selametini istihkâr ederek İstanbul'un Teşkilât-ı Mehsûsası'nda büyük bir âmil olduğunuzu bil-vasıta biliyorum. Fakat "Sakarya" Harbi'nden bil-itibar vatanın düşmanın levs-i vücudundan tamamen tathîrine kadar geçen zaman zarfında ordunun her türlü techîzâtının ikmâli hususunda başında bulunduğunuz Teşkilât-ı Mahsûsa'nın ifa ettiği hidemât-ı meşkûreye, vazifem dolayısıyla bizzat şahit olmak fırsatına nail oldum. Ve hakkınızdaki hissiyât-ı takdir ve ta'zîmim derece-i kemâli buldu. Binaenaleyh sizi "Vatan ve Millet Kahramanları" meyanında her zaman takdîs ettiğimiz ve edeceğimize emin olunuz.

23 Teşrîn-i Evvel 1340/23 Ekim 1924

Müdâfaa-i Millîye Vekâleti Levâzımât-ı Umûmiye Dairesi Üçüncü Şubesi
Esbak Müdürü

Kaimakam Ali⁵¹(?).

(3)

İstanbul'da Mücâhede-i Millîye esnasında en müşkül günlerde Müdâfaa-i Millîye Heyet-i Merkeziyesi azası olan Mehmed Bey kardeşimizi fevkalade hamiyetli, vatanperver, fedakâr, çok sabûr ve pek soğukkanlı gördüm. Âmal-i Millîye'nin istihsâli uğrunda geceli gündüzlü mertçe erkekçe sarf-ı mesai ettiğini temiz ve doğru sözlü olduğunu bütün vekayi' ve hadisat ispat etmiş bilhassa Anadolu zaferini temin eden esliha ve malzeme-i harbiyenin Anadolu'ya sevk ve i'zamındaki kudret ve fedakârlığı cidden şâyân-ı takdirdir. Cenab-ı Hak'tan bu fedakâr kardeşimize sıhhat ve selamet temenni ve niyaz ederim.

1 Mart 340/1 Mart 1924.

⁵⁰ TİTE, Kutu No:70, Gömlek No:33, Belge No:33-1,2

⁵¹ TİTE, K. No:70, G. No:33, B. No:33-4.

*Binbaşı*⁵²

(4)

Muhterem Mehmed Bey; Vatan işlerinde birleştiğimiz ilk günden beri sizi hayli tetkik ettim. Memleketi müdâfaa sahasındaki güzide hidemâtımızın hiçbir emele müstenid olmayarak samimi içtihad ve kanaatlerinizden doğduğuna kanaat getirdim. Vatanın menâfîni her şeyden akdem tutarak kavi bir azim ve ferâgat-ı nefis ile gıpta-âver muvaffakiyâtınıza hayranım. Memleketin matemli ve elim günlerinde dâhili ve harici düşmanların ezici ve kakhâr siyasetlerini bil-istihfâf şâyân-ı gaşyet bir hâlet-i ruhiye-i civanmerdâne ile ordunun muvaffakiyâtını teminde tebçile şayan hizmetlerinizle iftihar edebilirsiniz. Vatanın halis bir öz evladına yakışacak surette başardığımız güzide hizmetleriniz her vecihle şâyân-ı takdir ve tebçildir. Hakkımızda perverde etmiş olduğum ihsâsâta kısmen olsun tercüman olan bu yazıların hüsn-i kabulünü ve eğer bir kusur ise affını rica eder ve hürmetlerimi takdim ederim.

25 Nisan 340/25 Nisan 1924

*Binbaşı*⁵³

(5)

Vaktaki Mondros Mütarekenâmesi ile Harb-i Umûmî'den çıkmıştık. Ebedî ve ezeli düşmanlarımız ecza-yı vatani her tarafta istila ederek Engizisyon mezalimine rahmet okutacak sûrette zulüm ve taaddiye başlamışlar idi. Vatan ve millet ile alakası olmayan ve nefsi ve kuru tahtından başka bir şeyi düşünmeyen hain ve mühîn bir Padişah başına topladığı kendi gibi bir avuç vatansız serserilerle birlikte memleketin zimâm-ı idaresini eline almış ve yurdumuzun güzide vatanperver evlatlarını darağaçlarına, zindanlara sevke başlamıştı.

İşte o zaman herkes vatanın ve istiklâlin elden gittiğine kanaat getirmiş ve esaretin acılıklarını tehevvue hâdim çareler taharrisine koyulmuş idi. Memleketin yüksek fikirli, münevver gençlerinde bile ümîd-i halas ve vakâr-ı hiffet olmuştu. Kimi Âyan ecnebî azalığını kimi yüksek memuriyetlerin îâne-i tahsisini birçoğu da herhangi bir büyük devletin "manda"sının yani esaretinin kabulünü tervîcen neşriyatta bulunmaya başlamışlardı. Tam bu sırada vahşi Yunanlılar İzmir ve havalisini bağteten işgal ederek Anadolu'yu tamamen istila planını tatbik etmişler idi⁵⁴.

Bunlar ne kara ne meş'ûm ne felaketengîz dakikalardı. Bugün maziye karışan bu hadisâtın tahatturu bile insanın tüylerini ürpertiyor.

Neomîd ve me'yûs millet birdenbire (...) dikkat ve intibâhını şarka tevhid etti. Evet... Oradan teselliyetâmez fakat boğuk ve zayıf bir seda geliyordu.: Ya İstiklâl Ya Ölüm.

⁵² TİTE, K. No:70, G. No:33, B. No:33-5.

⁵³ TİTE, K. No:70, G. No:33, B. No:33-6.

⁵⁴ TİTE, K. No:70, G. No:33, B. No:33-8.

Filhakika Türk'ün en büyük dâhisi Anadolu'ya geçmiş ve Türk'ün ne ulu bir kuvvet, ne azim bir hazine-i hamiyet ve celâdet olduğunu yakînen görmüş ve böyle bir milletin hiçbir zaman esir olamayacağını anlayarak herkesi silah başına, vatan müdafaasına davete başlamış idi.

Evet... bu sedâya, bu ilahi davete herkes kemâl-i vicdanıyla icabet ve itaat etti. Hiç yoktan bir ordu vücuda geldi. Fakat heyhât... Düşman vesâit-i harbiyenin en mükemmelleriyle mücehhez olduğu halde bizler perişan bir halde harb-i umûmîden çıkmıştık. Ne silah, ne cephaneye ne de teçhizat kalmıştı. Azîm bir hiçlik içinde bulunuyorduk⁵⁵.

Fakat memleketin yüksek kalpli, aslan yürekli, yılmaz evlatları harikalar yaratmağa karar vermişler idi.

Programları bu idi: Her ne pahasına olursa olsun ordunun noksanını ikmale çalışmak. Filhakika süngülü düşman askerlerinin taht-ı muhafazasında bulunan İstanbul'un askerî depoları, beylik ambarları, hatta topçu parkları, otomobil ve tayyare hangarları boşaltılarak Anadolu'ya yetiştirildi. Düşmanın bütün harekât ve teşebbüsâtı ve casusluk teşkilatı muntazaman haber alınarak dakikası dakikasına orduya bildirildi.

Nezdinde değil bir tabanca bir bıçak zuhûr edecek her ferdin idam olunacağına dair İngilizler tarafından her tarafa beyannameler yapıştırıldığı sırada İstanbul'da muazzam bir gizli ordu teşkil ve bütün efradı teslîh olundu. Daha saymakla bitmeyen nice harikalar vücuda getirildi. İşte istihkâr-ı hayat⁵⁶ ederek bu harikaları yaratan, hiç yoktan var eden aslan yürekli vatanperverlerin ilk safında mümtaz bir sima büyük bir azim ve celadetle gece ve gündüz çalışıyor bütün tehlikelere göğüs gererek hedefine doğru mütemadiyen yürüyor idi. Bu kim idi?. Evet... Vatanın bu büyük kalpli evladı Topkapılı Mehmed Bey idi. Mehmed Bey'in bir tek emeli var idi. Memleketin halas ve istiklalî.

O hiçbir vakit memur değil idi. Halde ve istikbalde de hükümetten hiçbir şey beklemiyordu. O şimdiye kadar yalnız s'ây-ı zâtiyesiyle yaşamış ve yine onunla yaşayacaktı. Binaenaleyh harekâtında ne riya ne de kasd-ı intifâ' yoktu ve olamazdı. O yalnız vatan aşkıyla en muhavvef tehlikeler ve en bî-aman düşmanlarla çarpışa çarpışa çalıştı mütemadiyen çalıştı ve muvaffak oldu. Evlad ve ahfâdı şahsı ve ismiyle kıyamete kadar iftihar.... (Son Kısmı eksik)⁵⁷.

(6)

Suret

İstanbul'da Düvel-i İtîlafîye kuway-ı askeriyesi mevcut ve bilhassa İstiklâl Mücadelesi'nin bî-aman hasmı bulunan Luid Corc (Lloyd George) Kabinesi zamanında İngilizlerin milel-i muhtelifeye mensup istihdam ettiği casusların en faal

⁵⁵ TİTE, K. No:70, G. No:33, B. No:33-7.

⁵⁶ TİTE, K. No:70, G. No:33, B. No:33-7a.

⁵⁷ TİTE, K. No:70, G. No:33, B. No:33-10.

devrinde Hakimzâde Mehmed Bey'in birçok vapurlar dolusu mühimmât-ı harbiyeyi cesaret ve vaktinde yetiştirmek şartıyla Anadolu'ya sevkolunmak esbabını ihzara ve sevkine de muvaffak olmuştur.

İstihbarat kısmını dahi ihtiyaç nispetinde ifa ettiğine kani olduğumu kendilerine minnetle teşekkür ederek bu hatıra defterine kaydetmekle mübahiyim.

18/5/340-18/5/1924

Süvari Binbaşı Ahmet Hakkı⁵⁸.

(7)

Mehmed Bey'i zî-kavi bir iman, cevval bir zeka, yorulmaz bir sa'inin şahs-ı mücessemi olarak tanur ve onun için bütün mevcudiyetimle hürmetler eylerim.

3 Mayıs 340

Gazeteci (imza)⁵⁹.

(8)

Mehmed Bey'e

Meşrutiyet İnkılâbından itibaren vatanî inkılâblarda fedakârlık edenlerin bilahare mansıb ve cerr-i menfaat ile sakladıkları kahramanlıklarını tarihte şahıslarını leke ile yâd ettirdikleri senelerce kazandıkları şöhreti bu suretle izâle ettikleri görülmüş olduğundan zât-ı alilerinin gösterdikleri fedakârlıkları hakiki fedakârlık olarak kaydedebilmek için Amele Birliği Riyasetinden istifa ettiğiniz gün takdir ve rahat etmişim. Ezcümle etrafımızdakilerin bu gaye hususunda sizde göremedikleri bu müstesna halden mebni olarak tasfiye-i hallerine olan hidemâtınız ayrıca şükranlara sezâ bulunmuş olmakla muarızlarınızı iskâta güzel bir silah teşkil eden sa'y-i şahsınız diğer inkılâbcılara numune olmak itibariyle de şükranlara layıktır. Sizlerle beraber çalışan fedakârâne arkadaşlarıma sıhhat ve afiyetler temenni ederek şükran borçlarını defter-i hatıratınıza kaydetmekle bahtiyarım. Sevgili vatanında hayırlı saadetler temenni ederek müstahlas-ı vatanımıza göstermiş olduğunuz hidemât-ı güzidenize mahşerde bile şahadete beni vicdanım sevk etmiştir. Cenab-ı Hak defter-i hatıratınıza daha çok şerefler kaydettirmek şerefine mazhar buyursun.

6 Mayıs 340/6 Mayıs 1924

Salih⁶⁰.

(9)

Millî Mücadele'nin İstanbul cephesine atf-ı nazar olundukta gerek vücuda getirdiği teşkilat itibariyle ve gerekse ferden (iktihâmı gayr-i mümkün addedilebilecek derecede maddî ve manevî müşkülât içinde cansiperâne faaliyetle) ihrâz-ı muvaffakiyet eden simalar meyanında, Hakimzâde Mehmed Bey en ileri saflarda görülür.

⁵⁸ TİTE, K. No:70, G. No:33, B. No:33-11.

⁵⁹ TİTE, K. No:70, G. No:33, B. No:33-12.

⁶⁰ TİTE, K. No:70, G. No:33, B. No:33-13.

30 Mayıs 340/30 Mayıs 1924⁶¹.

(10)

Muhterem Mehmed Bey Efendi;

Evvela şunu arz edeyim ki mahdâm-ı necâbetlerine peder-i muhteremesinden yegâne hediyesi olacak işbu hatıra defterinde hissiyât-ı acizâneminde mukayyed bulunmasını kendim için büyük bir şeref ve bahtiyarlık telakki ederim. Çünkü yegâne miras olacak bu defterin Cenab-ı Hakk'a tazarru' ve beyan ettiğim vecihle pek uzun bir müddet sonra tariki (?) olacak. Zaten deoletimizin düşman tarafından kısmen istila edilmiş ve kısm-ı diğeri de istila edilmek üzere bulunmuş olan ülkesinin halası için malum halaskârlarıyla beraber düşmanla çarpışmaya ilk evvel azmeden ve gösterdiği cesaret ve celâdet-i kahramanâneleri neticesinde vatanımızın halasını temin eden bir âl-i kadrın terk edeceği hediyesi olmasıdır. Vatana karşı gördüğünüz o büyük hizmetler hakkındaki hissiyatımı tasvir etmeğe kalemim acizdir. Ancak celâdetinizin gayr-i kabil-i tasvir ve muhayyer-el-ukûl olduğunu ve bu sebepten daima hürmetlerle yad ettiğimizi arz eylerim efendim.

Serkomiser (imza)⁶².

(11)

Muhterem Mehmed Bey;

Aziz yurdumuzun her tarafı kan, ateş içinde pûyân iken birlikte atıldığımız vatani müdâfaa sahasında azminiz arkadaşlarımıza ve ensâl-i âti-i memlekete rehber olmuştur. Düşüncenizi hep memlekete ve vatana hasrettiğinizin şahidiyim. Cenâb-ı Hak'tan temenni ederim ki eoladınız sizin ufûlünüzü bu millete hissettirmesin efendim.

4/5/340

M. Evvel (İmza)⁶³.

(12)

Muhterem Mehmed Bey;

Sizi sevmekle beraber hürmetlerimi hiçbir zaman dirîğ etmemişimdir. Hasâil-i insaniyenizi görmek ve bunu takdir etmemek mümkün değil. Memleketimizin geçirmiş olduğu ve bunda bütün beşeriyetin hisse-i intibâhu olan inkılâb-ı azimimizin (....) beraber bulunduğumuzdan her an duyduğum hisse-i iftihar pek büyüktür. Vatanperverlik hissiyle kalemim burada bunu tarif etmekten izhâr-ı acz ediyor. İşte sizi tebrik eder ve âtiyen de muvaffakiyetinizi Cenâb-ı Hak'tan tahiyeye eylerim aziz ve muhterem efendim.

2 Haziran 40

Yavuz⁶⁴.

⁶¹ TİTE, K. No:70, G. No:33, B. No:33-14.

⁶² TİTE, K. No:70, G. No:33, B. No:33-15.

⁶³ TİTE, K. No:70, G. No:33, B. No:33-16.

⁶⁴ TİTE, K. No:70, G. No:33, B. No:33-17.

(13)

Vatanın en tehlikeli anlarında İstanbul'un ecnebi işgalinde bulunduğu elim zamanlarında hayatını istihkâr ederek Anadolu Zaferi'nin temini uğrunda mesbûk olan ve tarihte de parlak bir sahifeyi işgale şayan olan Mehmed Bey'in hidemât-ı fedakarânesini bin kere takdis etmeyi ahlakî ve vatanî bir vazife bilirim.

5 Mayıs 340

Beykoz Merkez Memuru (İmza)⁶⁵.

(14)

İstanbul, 4 Mayıs 1340

Muhterem Mehmed Bey;

Evladınıza yegâne miras olarak bırakacağınızı söylediğiniz bu hatıra defterine, ben hayatımın en kıymettar ve en faal geçen bir devrini geçirmek, memleketin istiklâl hummasıyla ve ateşle çarpıştığı sıralarda beraberce yaşadığımız dakikaları bütün samimi hareketleriyle kaydetmek isterdim. Fakat buna ne defterin hacmi ve ne de benim kırık ve dökük olan kudret-i kalemim müsaid değil! Bu hatırat ciltler teşkil edecek kadar uzun ve kıymettardır. Bu itibarla ben burada yalnız bu hatıralardan bir kaçını (şimdi hatırıma gelen) en ufak bir kısmını kayd ile iktifa edeceğim.

Tarihini iyice hatırlayamıyorum; fakat henüz Anadolu'da mukavemet hareketleri başlamamış, İstanbul ecnebî işgalinin elim boyunduruklarına hergün biraz daha kendini teslim etmekte bulunmuş olduğu günlerden biriydi. Kıztaşı civarında olan o zamanki evimizin mütevazı bir odasında⁶⁶ bir dost ve bir misafir sıfatıyla sizinle konuşuyordum. Ben Harb-i Umûmi'den sonra memleketin düştüğü zillet ve esaret faciasından dolayı kalben kan ağlamakla beraber Anadolu'da yorgun ve bitab bir halkın "çete"cilik yoluyla bu ölmüş istiklâle yeniden can vereceğini tahmin edemiyordum. Ben herçi-bâd-âbâd (ne olursa olsun) çetecilik tarikiyle müdâfaanın bir faidesi olmadığını, bîcare halkı öldürmek ve ezmekle bu hareketin makus netayiç vereceğini bir kanaat şeklinde iddia ediyordum. Bittabi ne Anadolu'yu biliyordum; ne de harici düşmanların kuvvetini ve iktidar derecesini ölçmüş bulunuyordum. Siz o gün (zannediyorum gece idi) bana ateşli gözlerinize ve heyecandan kabaran sesinizle Anadolu'da başlayan bu müteferrik hareket-i müdâfaanın bizi kurtaracak yegâne yol olduğunu söylüyordunuz. Sizinle yaptığımız uzun bir münakaşadan sonra, evinize gitmek üzere, yanımdan ayrıldığımız zaman kalbime yeni ümid ve iman nurları serpmiştiniz: Herçi-bâd-âbâd, diyordum, en son nefesimize kadar müdâfaa etmeliyiz ve çarpışmalıyız.

Meğer sizin bu ziyaretiniz, Anadolu davası için burada kurmağa başladığımız teşkilata beni de almak gayesini takip ediyormuş. Bu münakaşadan sonra o kadar anlaşmıştık ki⁶⁷, vezâifinize dair olan esrarı bana fâş etmekten, gizli yapılacak bazı

⁶⁵ TİTE, K. No:70, G. No:33, B. No:33-18.

⁶⁶ TİTE, K. No:70, G. No:33, B. No:33-21.

⁶⁷ TİTE, K. No:70, G. No:33, B. No:33-43.

işleri bizim evde yapmakta mahsur görmüyordunuz. Kaymakam Hüsamettin Bey'i de bizim evde tanıdım. Bir Rus Bolşevîğini de bizim evde sakladınız. O vakit tercümelerinize yardım ediyor elden geldiği kadar davaya ait olan mesainizde size yardım etmek istiyordum.

Aradan az bir zaman geçti: Bir hâfi komünist teşkilatı yapılmak üzere bir yerde içtima edeceğinizi söylediğiniz zaman gözlerinize baktım ve bu hareketin Anadolu davasını teshîl edeceğini temin etmenizi bekledim. Hareketiniz beni tatmine ve temine kâfi idi. Başka bir şey sormadım. Ve cevap-ı muvafakat verdim. Artık bütün mevcudiyetimi, hayat ve istikbalimi sizin idare ettiğiniz teşkilat emrinde dava-yı müsellehaya hâdim olacak işlere tahsis etmeye karar vermiştim. Bu kararım, beni en büyük ve en elim tehlikelere atmağa ve ölüme sürüklemeye kâfi olduğu halde nihayetsiz bir zevk ve heyecan duyarak, katiyen fütûr getirmeyerek işe başlayabilirdim. Gözlerinde, Anadolu'da en ufak hayat imkânından mahrum edilen, en feci ölümlerle ve işkencelerle tehdit olunan bedbaht kardeşlerim⁶⁸ benden vazife istiyordu. Sakin ve sessizce kalmak, beni manen ve maddeten öldürmeğe kâfi idi. Duramazdım: Bilâ-tereddüt atılmak istedim.

Mehmed Bey "Çapa"ya yakın bir yangın yerinde, harap yurdumun elem ve ıstıraplarını kalbe ve ruha nakşedecek bir harabe ortasında mazlum beş altı sima ilk içtimaı akdettiğimiz zaman hissettiğim heyecanı tasvir etmeme imkân yoktur. Ben her dakika müfrit bir ihtilalci ve millici heyecanımla atılmak ve her tehlikeye karşı çalışmak istiyordum. O içtimada ümid ettiğimiz vahdet husûle gelmedi. Fakat bundan sonraki mesaimizde heyecanımı tatmin edecek çok sahalalar buldum. İlk Müdafaa-i Milliye Teşkilatı yapılmak üzere Bayezit'te toplandığımız evde teşkilat işi biraz daha muntazam bir şekle girmişti. Bundan sonraki hayatımızı herkesten evvel siz bilirsiniz. Bozdoğan Kemerinde, Said Molla'nın evinde ve Nur-ı Osmaniye Caddesi'nde ve nihayet (...) Hilal-i Ahmer binasında Müdafaa-i Milliye Teşkilatı'nda ve (Mim Mim) Grubu'na ait vezâifin ifa edildiği hanelerde en sadık bir nöbetçi ve aza sıfatıyla çalışmak istedim. Ve bana verilen her vazifeyi yapmaya çalıştım.

Azizim Mehmed Bey bunları gayet kısa olarak zikretmekten maksadım şudur: İstanbul'da Anadolu'yu takviye etmek ve ecnebî işgali altında en feci şerâit tahtında millî inkılâbın en mühim cephesini idare etmek vazifesi başında daima bulunduğunuz teşkilata verilmişti⁶⁹. (Devamı eksik).

(15)

Mehmed Bey;

Üç senelik bir teşrik-i mesai neticesi: Sizi sahib-i azm ve metânet ve vicdan, fitrî bir zekaya malik, müteşebbis ve fikr-i isabetle mümtaz gayet faal olarak bir sima olarak tanır ve bu sebeple sizi daima hürmetle selamlarım.

⁶⁸ TİTE, K. No:70, G. No:33, B. No:33-43a.

⁶⁹ TİTE, K. No:70, G. No:33, B. No:33-19.

8 Mayıs 340

Mülga (Mim Mim) Grubu Azasından

8 K. Topçu Şubesinde

Binbaşı (imza) Hüsameddin⁷⁰.

(16)

Hatıra

İstanbul

14 Mayıs 1340

(Cambazın Mehmed Bey) namıyla maruf Mehmed Bey Ağabeyimiz; vatanî işlerdeki hizmeti hakkında ihsasât-ı âcizinin gayet doğru ve samimi olarak hatırat defterine kaydedilmesi arzusunu izhar buyurmuşlardır.

Mîr-i mumaileyh ile onbeş onaltı seneden beri pek yakından ve adeta ağabey mesabesinde bir kardeş gibi samimi bir surette tanışıp seviştiğimizden bitarafılığı temin zımnında muvakkat bir an için mar-el zikr hiss-i ihvankârîden tecerrüdle gayet bitaraf ve hiçbir tesir tahtında olmayarak ihtisâsâtım bervech-i zîr arz ve tahrîr olunmuştur. Şöyle ki:

1- Mehmed Bey; fitraten zeki, feokâlâde faal, sürat-i intikale malik, seci, müdür, mütevazı, hulûk, biraz da hadîd ve asabi, bütün bu harekâtında istiklal fikri ve bilhassa teşebbüs-i şahsî sahibi muhterem bir zat, müstesna bir şahsiyet-i mümtazdır. İşbu müzâyâ-yı aliyeden başka aynı zamanda bilâ istisna ve hiçbir menfî mukabele olmaksızın herhangi bir kimseye vüs'atının eriştiği merteye iyilik yapmaktan zeok duyan sahib-i hamiyet ve şefaaf demokratik bir simadır.

2- Bilhassa vatanî işlerde ezcümle istihlâs-ı vatan ve istikbâl-i millet ve memleket mevzubahis olduğu son mücadele-i milliye sırasında en tehlikeli zamanlarda ve alelhusus düşmanın İstanbul'da gayet vâsi casus şebekeleri mevcut olduğu sırada zaferi temin edecek esbâb ve vesâit-i maddiyeyi süratle tedarik ederek sevk ve i'sâl ve memleket dahilinde teşkilat yapmak için tedâbir-i mûcibe ittihaz ve bu esnada istihkâr-ı hayat ederek itidal ile çalışıp ibrâz-ı cesaret ve fedakarlık eylemiş ve bu suretle muvaffak olmuş kendisini tanıyan bütün ihvanca kemâl-i teokir ve şükranla karşılandığı gibi işbu müstesna merteye ve hizmet-i vatanperverânenin herkes tarafından malum olarak intişarı ve alelhusus İstiklâl Harbi Tarihi'ne derci şayan-ı arzudur.

3- Meftûr olduğu eser-i zeka dolayısıyla her vecihle idari ve siyasi efsar ve mütâlaa-i sâiyesinden de istifade edilir. Ve bu hususta kalbe-el vuku vaki' olan beyanatında isabet-i adîdesi vardır.

Telhîsen hatırı aciziye tebâdüir ederek bâlâya yazdığım, daha pek çok tevsi' edilebilirse de buna iktidar-ı kalemim müsaid olmadığı gibi esas maksatta bir

⁷⁰ TİTE, K. No:70, G. No:33, B. No:33-20.

hatıradan ibaret bulunmasına binaen muhtasaran yazmayı enseb gördüğüm, ihtirâmât-ı fevkalâdem takdimen arz olunur efendim.

Müdafaa-i Milliye Vekâleti Muhbirlerinden

Topkapılı

(imza)⁷¹.

(17)

Muhterem Kardeşim Mehmed Bey;

Bazı şeyler vardır ki hissedilebilir fakat ne söylenebilir ne de yazılabilir. İşte sizin fitrî (...) yeriniz bendenizde bu kabildendir. Her maneviyat kalıb-ül iltifata sığmaz. İltifatın tercüman olabileceği ise hakikatın ancak bir cüzüdüdür. Mücadele senelerinde ibtidâr edip bir anda ezeli bir mertebe iktibas eden münâsebâtımız kitab-ı hayatımın en zengin sehâifindedir. Onların zemini samimiyet ve fedakârî teşkil eden ve feragât-i nefsin istihkâr-ı menâfîn, şecaât ve cür'etin en hâr elvanıyla bezenmiş ve hep sizin mübeşşir tevfiât ve teşebbüsâtımızın mahsûlü olan nükûşun boyasını kalem-i aciz rakm-ı tasvirden acizdir. Şahid-i adl olan tarih bir gün bunları pîş-i enzâr-ı şükranına serpecek ve o vakit bugün mahviyetiniz setresi altında kalan hasâiliniz nümûne-i imtisâl-i enâm olacaktır. Size ebedi ve ezeli muhabbetlerimle hürmetlerimi ve bir ferd-i millet sıfatıyla en amîk şükranımı takdim ile mübahat eylerim kardeşim.

14 Eylül 1340

..... Müsteşarı Mehmed Emin⁷².

(18)

İstiklâl Muharebesi'nde vatanın her köşesi düşmanın habis istilasıyla dolduğu zaman zavallı milletimizin kalbine bir meyusiyet çökmüş ağzı kilitli olarak kalmıştı. Fakat kemâl-i cesaretle diyeceğim ki hiçbir zaman hakkını örtmeyelim(?) Mehmed Bey'in o anda biz memleketi kurtaracağız mahv edeceğiz mahv olmayacağız (...) vataniyeyi nazarî değil amelî olarak (...) neşr ve ilan ediyor idi. Zabit olmaklığım dolayısıyla Anadolu'nun her köşesini dolaşım. Tesadüf ettiğim bilcümle silah arkadaşlarımın ağızından Anadolu'ya geçmeleri ve geçmek için muavenet hususunda, ve burada⁷³ istiklâl düşmanlarına açtığı mücâdele-i kahramanânesini büyük bir lisanla ve emniyetle işittim. İstanbul'a geldikten sonra temasım dolayısıyla şâyân-ı hayret fedakârlıklarımı gördüm. Bu hususta kendisini tebrik eder ve takdir ederim efendim.

19 Mayıs 340719 Mayıs 1924

Aksaray Ahz-ı Asker Şubesi

Muamelat Memuru

⁷¹ TİTE, K. No:70, G. No:33, B. No:33-22.

⁷² TİTE, K. No:70, G. No:33, B. No:33-23.

⁷³ TİTE, K. No:70, G. No:33, B. No:33-24.

Yüzbaşı Mehmed (İmza)⁷⁴.

(19)

310 tarihinden beri; zecr-el ukûl işkenceler altında, kabûsî zulüm ve istibdatla çarpışan ruhumdan ilan-ı meşrutiyette parlayan ümidim, Trablusgarp, koca Rumeli'nin zayi olmasını intaç eden Balkan Harplerinden mütevellit elem nevmîdî üzerine tekâsüf eden muzlîm bulutlarla örtülmüş, feyz ve revnâk katresi tedricen sönmeğe başlamıştı.

Harb-i Umûmî'nin avâkıbı feciasıyla kûsûfa uğramış ve bütiin havâss ve hayatını istikbâlin en karanlık boşluklarına gömmüştü.

Vakta ki mütareke-i menhûse üzerine düşmanlarımızın "öldürdük" zannettikleri mukaddes mâder-i vatanın merâsim-i tedfinini itmâm için İzmir'i İstanbul'u işgale, eser-i hayat ve hareket gösteren erbâb-ı hücceti inhaya başladılar. İşte o hengame sırasında "öldü" zannedilen mukaddes mâder-i vatani ba's-ü ba'd-el mevt kabilinden yaşatmaya azmeden ve neticede tarih-i kainatın kaydetmediği büyük ve parlak zaferler istihsâline muvaffak olan rehâkârân-ı millet arasında hidemât-ı hayatının ulviyetiyle beraber mütevazi, hakiki bir vatanperver olan muhterem Mehmed Bey'i tanıdım. Vatana hizmet gayesine mâtuf olan arzu ve emelimin inkişâfı bir fırsat-ı gayri mütereffiye(?) telakki ettiğim bu hoş tesadüf, mî-i mumaileyhin fitrat ve vicdanındaki yüksek hamiyeti ve teşkilat-ı milliyedeki faaliyet ve kudret-i samisi, vatanın istihlâsı için teşkilât-ı milliyeye intisab ve hidemât gayesiyle yürekleri çarpan erbâb-ı hamiyete cidden bir vesile-i terğib ve teşvik olmuştur.

Mehmed Beyefendi'nin pişvâ-yı hamiyet ve fazileti olduğu bu teşkilatta vatanın düşmandan tathîri, istiklâl-i milletin bihakkın temini neticesine varan zafer-i milletin istihsâli için ihtar edilen mücahedeye bu suretle iştirakımdan mütevellid kalbî ve vicdanî bir sürûr hissettiğim ve ilelebed bununla ruh ve vicdanımın huzur ve sükûnunu hissedeceğimi düşündüğüm şu dakikada bu hususta feyz-i hamiyet ve delaletinden müstemirr olduğum mîr-i mumaileyh Mehmed Beyefendi â'mak-ı ruhumdan kopan samimi minnet ve şükran hislerimin ebediyete irtisâmı olan şu deftere kayd ve tescilini hamiyet borcu telakki ettim.

5/5/340-5/5/1924

M. M.

Tevfik(?)⁷⁵.

(20)

Pek muhterem Efendim;

Vatanın bağrına düşman süngülerinin dayandığı en buhranlı zamanlarda bütün tehlikelere göğüs gererek ve hiçbir menfaate kapılmayarak mukaddes yurdumuzun canavarlar elinden istihlâsı için uğrunda istihkâr-ı hayat ederek ifa

⁷⁴ TİTE, K. No:70, G. No:33, B. No:33-25.

⁷⁵ TİTE, K. No:70, G. No:33, B. No:33-26.

ettiğiniz güzide hizmetlerin derecesini tayin için (...) (...) acizânemde kuvvet nâbûd, istidat mahduddur(?). Hakkın lütfu, peygamberin ruhaniyeti ve sizin gibi şerefrâzân(?) erbâb-ı hamiyetin merdâne harekât-ı müstesna sebat ve gayreti onu rebeka-i esaretten kurtardı, zulüm yerine nur kaim oldu. Bugün vatan mesud, biz mesud. Riyâkârlıktan âzâde olarak sırf vicdanuma istinaden diyebilirim ki efal ve harekâtımızla bize rehber oldunuz. Kalbimin size karşı lâyezâl ve ebedî bir muhabbetle merbût olduğunu şu hatıra defterine kemâl-i fahr ile kaydetmeği kendim için en büyük şeref bilirim efendim.

7. 4. 340/ 7 Nisan 1924

Mülga Müdafaa-i Milliye İstanbul Ciheti

Üçüncü Grup Kumandanı ve Elyevm

Kısm-ı Evrak Müdürü Kıdemli Yüzbaşı

Ali(...)76.

(21)

Muhterem Mehmed Beyi, vatanın dimâğ-ı mütefekkeri İstanbul, mütarekenin son demlerini yaşarken memleketin son kanlarını dökerken, mâder-i vatan kendi zahmına bakmaksızın şehidlerini sinesinde saklarken tanudım. Dört cepheden kan ve ateş içinde bunalan şefik, rahîm bir validenin; fedakâr, cesur, sadık hiss-i menfaat ve ihtirastan uzak hakk-ı (...) tanıyan öz evladı annesini ne kadar severse Mehmed Bey de memleketi bu tarzda sever. Onun için mümkün-el husûl olmayan hiçbir fedakârlık bu kadar yegâne zevki, yegâne menfaati vatanın yaralarını teşrin(?) için kabil olsa yalnız kendi eliyle ovar kendi eliyle sarar. Vatan davasında zerre kadar menfaat hissine kapılanları eliyle silahıyla değil zehirnâk nefesiyle boğmak77 ister. Şahsım ve vatandaşlarım için en büyük emelim Mehmed Bey gibi (...) onun hissiyle mütehasıs olmaktır. Kendisini Allah mâder-i vatana bağışlasın.

27 Mayıs 340/27 Mayıs 1924

Maliye Vekâleti Müsteşarı

(imza)78.

(22)

Hâkimzâde Mehmed Beyefendi Hakkındaki İhtisasâtım Bervech-i Âtidir.

Ben,kendileriyle Harb-i Umûmiyi Türkiye aleyhine intaç eden meş'ûm "Mondros" Mütarekenamesini müteakip vatanın en müşkül dakikalari yaşadığı zamanlarda tanıştım. Bir taraftan düvel-i mütelifenin işgal ve tazyikleri, bir taraftan sarayın müstevilere karşı mümâşaatkâr siyaseti altında inleyen zavallı İstanbul şimdiki istiklal ve saadetini sayısız mahdûd tarihî ve ul-ul azm şahsiyetlere medyûndur. İşte bu mümtaz şahsiyetlerden birisi de hiç şüphesiz muhterem Mehmed Beyefendidir.

76 TİTE, K. No:70, G. No:33, B. No:33-27.

77 TİTE, K. No:70, G. No:33, B. No:33-28.

78 TİTE, K. No:70, G. No:33, B. No:33-28a.

Kendileri mütevazı, halûk ve son derece cesur ve müdürdirler.

Tedbir ve cesaretini, İstanbul'un her tarafı "kuş uçmaz" tabirine mâsadak bir halde İngilizlerin ceberût ve azameti ile muhât olduğu zamanlarda bütün İstanbul anbarlarında kudret-i harbiyeyi tezyîde medâr olacak ne varsa bunların hepsini son dane ve hissesine varıncaya kadar mütehayyir-el ukûl teşebbüslerle Kuva-yı Milliye emrine seoketmesiyle; tevazuunu da, bu cidden büyük ve misli nâmesbûk hidemâtını, mukabilinde hiçbir lütuf ve atufet beklemeksizin yalnız vatan ve milletine karşı beslediği lâyezâl fart-ı muhabbetin emr-ü işaretine teb'an yapmasıyla ispat etmiştir.

Hülasa: Hâkimzâde Mehmed Beyefendi Türk İstiklâlî'nin mühim bir uzvudur. Kendisinin yaptığı işlerin azâmetsi asr-ı hazırın kudret ifadesi haricinde olup ensâl-i atiyeye bu hakikate ancak tarih îanesiyle âgâh olacaklardır. Binaenaleyh; büyük ve tarihî bir adamdır.

Ben kendileriyle o muzlim günlerde beraber çalıştığım için yaptığı işlerin mahiyeti ve azametini tarih kadar bildiğimden dolayı kendisinin huzurunda bir ferd-i millet sıfatıyla her vakit bir hiss-i ta'zim ve hürmet ile mütehasısım ve ihtisasâtımı da ömrümün nihayetine kadar muhafaza edeceğim.

7 Ağustos 927

Levâzım Binbaşı

Hüseyin Hidayet⁷⁹.

(23)

Şahab gibi bir sahib-i kemal Anadolu'ya geçti. Küsen ümmeti(?) hayy-a'l-el-felâh! Kumandasına davet etti. İşte sen de bu zamanda yükseldin! Bir kıvılcım görenler aldandı! Sen bir ateş kesildin! Bir kılıç kullanmadın bir tüfenk mermisini bir top (...) etmedin! Binlercesini yetiştirmek meydan-ı mu'arrekeye yıldırımlar göndermek hususunda handân(?) düşünmedin. Gayretullah'a dokunan görülmemiş mezalim ateşinin ateşle söndürülmesine mesbûk hidemâtının zuhuru nezd-i Rabbanî ve Peygamberîde elbette bir mevki-i muallâya seni malik etmiştir. Dostların müftehir düşmanların hissiyatında nedâmet izharına şitâbân olmuştur. İntibaâtını soruyorsun benim için ne müşkül! Ne kadar söylesem yeridir. Söyleyebilirim. Söyleyebilmek değil susabilmek isterim! Fakat acz-i insanî insana bir dereceye kadar (...) eder. Yalnız hakkında da söyleyebilirim. Bir gaza ettik ki memnun eyledik Peygamberi. Son temenniyâtım ise bu hasâiline varis olabilecek evlad ve ahfâda malikiyetin. Başkaca umûr-ı hayriyede muvaffakiyetin için devam-ı afiyetindir.

Mütekaidîn-i Askeriye Şirketi Heyet-i İdaresi Reis-i İcrası (imza)⁸⁰.

(24)

Muhterem Mehmed Bey

⁷⁹ TİTE, K. No:70, G. No:33, B. No:33-29.

⁸⁰ TİTE, K. No:70, G. No:33, B. No:33-30.

Bütün mücadele senelerinde birlikte çalıştık. Sizde vatan sevgisinin her şeyin fekinde olduğunu gördüm. Bu uğurda dönmez bir azmin ve yorulmaz bir sa'yın sahibisiniz. Vatan (...) yakından alakadar olduğunuzun ve bu babda istihkâr-ı hayat eylediğinizin ve bu sa'yınızın bilâ-arz ve bilâ-menfaat olduğunun şahidiyim. Zafer-i milletin istihsalinde bizzat âmil oldunuz. Tarihi hidemâtınızı minnet ve şükranla kayd ve vatanperverâne olan mücâhede ve mücadelenizi hürmetle yâd etmeyi en büyük şeref addederim.

4 Mayıs 340/4 Mayıs 1924

Mekânet-i Askeriye Muhasibi (imza)⁸¹.

(25)

9 Mayıs 340 Topkapı Safabostan(?)

Mehmed Hâkim! Hakkında intibaâtımı bir hatıra-i tarihiye olarak hıfzetmek için sordun söylüyorum.

Mizacın mezahime(?) katlanmak(?), emeline nail olmak için her fedakârlığı göze almak ve neticesinde muvaffak olmak! Ölmek var dönmek yok tarzında yar(?) olmuştur. Bu meziyetin müstesna bir yar(?) edilmiştir. Hakkındaki bu (...) beni şahsî sevgi seokiyle yazmayacağıma ancak görgülerim intibaâtım olduğunu müsbettir. Sen yalnız bir tarikte değil her teşebbüsünde muvaffak olmak hassasına maliksin! Bunun için diyorum benim(?) dirahşân-ı sema gibi yükselmen bir maneve hakkında mükâfattır. Sen azimkâr, müteşebbis, aynı zamanda vefakâr hayırhahsın!

Celse-i kader! Garbın vahşetini İslam Türk'e olduğu gibi bütün beşeriyete beslediği kin-i behîmiyi silinmez eskimez yıpranmaz tarihe kaydederken yıkılmaz sarsılmaz bir azm ve iman olduğunu ispat zamanı geldiğini ve bu mahşerî imtihanın herc-ü mercinde kemâlât-ı beşeriyetin hangi kavimde müstahkir(?) olduğunu bildirmek istemiş! İşte bu zaman Türk'ün din-i Muhammedî'nin tertibât-ı ihanetkârâne kiliselerde temenniyât-ı şeytanatkârâne ile (...). Zulmün hiçbir zaman müstahkir olamayacağını kullarına bir daha temin-i izhar için İstanbul'dan her düşmanın gözü önünde (eksik yazı)⁸².

(26)

Millî cidalin en buhranlı senelerinde tanımak şerefine nail olduğum Mehmed Bey kanaatimce İstiklâl Zafer-i bülendinin kudretli ve fakat teb'an mütevazı amüllerinden biridir. Millî tarihimizin cephe-i fahrında parlayan azm ve fedâkârî sitareleri arasında Mehmed Bey de cazibedâr bir necm-i kudret gibidir. Hayatı saf tevazuun hayranı olduğum Mehmed Bey'in hatırat-ı azm ve fazlını ebediyen hafıza-i hürmetimi terbiye edeceğim.

28. 4. 40

Sabık Kısm-ı Siyasi Müdürü (İmza)⁸³.

⁸¹ TİTE, K. No:70, G. No:33, B. No:33-31.

⁸² TİTE, K. No:70, G. No:33, B. No:33-32.

⁸³ TİTE, K. No:70, G. No:33, B. No:33-33.

(27)

Harb-i Umûmi'nin hakkımızda intaç ettiği mesâib ve bâhusus mütareke günlerinin unutulmaz acıları ancak hidemât-ı vatanperverâne ve bu hizmetteki ciddiyet ve sebat sayesinde kurtuluş ve müstakil yaşayış bu millete müyesser olmuştur. İkdâmât-ı mütevaliyelerini görmek ve her türlü tehlikeye karşı istihkâr-ı hayat ederek maksad-ı aslinin husûlüne çaresâz olmak cesaret-i medeniyesini gösterenlerin en başında muhterem Mehmed Beyefendi'yi biliyorum. Ben eskiden beri vatanî hizmetleri kendilerine zevk etmiş rehâ ve selâmet namına saadet-i hayatiyesini feda eylemiş büyük vatanperver Mehmed Bey hizmetleri meşhur olan birçok muhterem şahsiyetlerin rehber ve delil olmakla beraber birçok vatandaşların dahi âmâl-i mukaddese-i milliye uğrunda fedakârâne ihtimamlarının müşevvikedir. Yalnız düşmanın değil memleket adamlarının bile necattan ümitlerini kestikleri sırada muhterem Mehmed Bey İstanbul'un her muntkasında selâmet ve saadet-i milleti temin için çareler buluyor çekinmiyor korkuyu hatırına bile getirmiyor düşman komitecilerinin pek sıkı nezaret ve muhafazalarındaki mühimmât-ı harbiyeyi muhayyir-el ukûl bir tedbir ve cüretle orduya gönderiyordu. Fikren ve fiilen hizmetleri⁸⁴ bize bugünü idrak ettirdi. Her tarafta işitilen takdîrkâr bir söz varsa o da [hidemât-ı vatanperverâne ibrazına muvaffak olanlar bizi zincir-i esaretten düşmanın çizmeleri altından kurtardı] sözüdür. İşte cesur ve azimkâr müşarünileyh etrafında topladığı namuskâr ve halaskârların delil-i yegânesi olmuştur. Kalemin bütün duygusuyla arz-ı hissiyat etmek isterim. Bu ulvi ve ciddi hizmetlerin asâr-ı sicilîyesini(?) görünce hangi Türk'ün göğsü kabarmaz. Hangi Müslüman'ın kalbi hürmetle çarpmaz. Tarih-i hayatımda en mühim bir muvaffakiyet olarak bu günümüzü kazandırmak için vaki' olan teşebbüsât ve ikdâmâtı yâd eylerim. Aczimle şu şükranı irâeye kadir olamadığımdan dilimin döndüğü kadar yâd ve tezkârî kendimce en büyük şeref ve bahtiyârîden sayarım.

5 Mayıs 340/5 Mayıs 1924

Fatih Ahz-ı Asker Reis-i Sabıkı

Süleyman (imza)⁸⁵.

(28)

Azizim Mehmed Bey!

Bilirsiniz ki, sizinle otuz seneye karîb biraderâne bir hukuk (...) ve hayatın bir arada acı tatlı görmüş, geçirmiş demlerimiz de vardır. Bu itibar ile sizi yakından en iyi tanıyanlar meyanında bulunduğumu zannederim. Mazideki musahebe ve hasbihallerimizi ekseri vatan derdi mevzuu teşkil ederdi. Sözlerinizin mana-yı hamaseti, ruhunuzun yüksekliğini, gözlerinizin âsâr-ı celadeti kalbinizin büyüklüğünü daima teyid eyler idi. Mâ-hâsıl kanaatim zemin ve zamanda mukadder herhangi bir vatanî hadisenin kahramanı olacağımız merkezinde idi.

⁸⁴ TİTE, K. No:70, G. No:33, B. No:33-35.⁸⁵ TİTE, K. No:70, G. No:33, B. No:33-34.

Zaman, takdirâtındaki isabeti pek belîğ surette ispat etmiş olduğu için⁸⁶ son sözüm, hissemeye düşen gurur ve iftiharla, Cenâb-ı Rabb-i Kadir'in size (...) bir mevhibe-i ilahiyyesi olan tecelliyatına mazhariyette dua-yı tevfikâtınızı tekrar temenni etmekten ibarettir kardeşim.

21 Haziran 1340/21 Haziran 1924

Sabık Suriye Posta ve Telgraf Baş Müdürü

(imza)⁸⁷.

(29)

Kardeşim.

Hakkınızdaki ihsâsâtınızı arzu ediyorsunuz. Evet, bunda haklısın. Fakat benim bu husustaki vicdanî hissiyatım ile vatanî fikirlerimi tamamiyle izah etmek bu naçiz kalemimle adem-ül imkandır.

1-Ben sizin öz ve hakiki kardeşinizim. Bunun için hitab-ı kalemiyem daima ciddi ve hiss-i hürmetle sevmekte. Bununla beraber fezâil-i ahlakîyeni görmekle müfthirim efendim.

2- Bâlâdaki merbutiyetim dolayısıyla söylemek ve yazmak arzusunda değilim. Vicdanımın bana emrettiği nokta aynı zamanda gördüğüm inkılâb-ı azîm içerisindeki tecrübeler, hissiyât-ı askeriyemi şu raddede kısa bir cümle ile telhis ederek "zekânızın ulvî ve cihan şümûl inkılâbın başlıca amilleri ile beraber olduğunuzu" hissiyât-ı vatanperverâneme tercüman olarak bununla mübahiyim. Emsali nâ-mesbuk hizmet-i fedâkârîden hiçbir zaman yılmaz bir vücûd-ı (...) her vadede muvaffakiyetini daima Cenâb-ı Hakk Hazretlerinden niyaz eder ve sözüme nihayet veririm efendim.

20 Mayıs 1340/20 Mayıs 1924

İzmit Liman Kumandanı Muavini (imza)⁸⁸.

(30)

Uzun bir zaman İstanbul'dan uzaklaşmıştınız. Niçin? Merak bile etmemiştim; yalnız avdet ettiğinizi haber aldığım zaman, henüz kaybettiğimiz babamın eski ve sevgili bir dostu olduğunuzdan, çok mahzun oldum. Bir gün annem, "Mehmed Bey seninle görüşmek istiyor" dedi; babamın, faziletini, seciyesini daima takdir ederek bahsettiği Tüccar Mehmed Bey benimle ne görüşecekti. Takip olduğunuzdan birkaç gün sonra yine gideceğinizi de ilave etmişti. Siyasi hadiselerle hiç meşgul olmadığım için, bunlar beni alakadar etmedi; yalnız, uzaktan o kadar sakin, o kadar kendi işleriyle meşgul olarak tanıdığım Mehmed Bey'in böyle meselelerle meşgul olabilmesi bana biraz garip geldi. Çok geçmeden, Mehmed Bey, karanlık bir kış akşamı küçük loş bir odada bana (esrarengiz) bazı şeylerden bahsetti! Ne yalan söyleyeyim, için için güldüm; başımızı her gün biraz daha eğdiğimiz o zalim

⁸⁶ TİTE, K. No:70, G. No:33, B. No:33-36.

⁸⁷ TİTE, K. No:70, G. No:33, B. No:33-37.

⁸⁸ TİTE, K. No:70, G. No:33, B. No:33-38.

boyunduruk altından kurtarabilmenin harab Anadolu'ya müyesser olacağı düşüncesi bana biraz cinnet gibi geldi. Düşününüz, Şükufe Hanım, dediniz, seninle yine görüşeceğizim.

Üç gün geçmemişti ki, Mehmed Bey geliverdi. Bugün hala heyecanını duyduğum (...) nasıl olup da ruhumu alevlere sardığımı, harab Anadolu'nun bu maceraya atılması için kalbimi nasıl bir imanla sarstığımı biliyorum⁸⁹.

Yalnız Mehmed Bey, esrarlı küçük gözlerini aç aça, titrek, vakarlı sesini yükselterek varlığıma (vatan, vazife, halas) kelimeleriyle hülasa edebileceğim bir şeyler telkin etti. Bütün bir kış yalçın kayaların ve yüksek uçurumların ihata ettiği; semalarında buzlu kasırgaların olduğu halas yolunun ilahi yolcularına karışabilmek için çırpındı!.. Mehmed Bey, ruhumda bu muazzez seyahatin, o muazzez ülkünün nâmütenâhî vecdini yarattıktan sonra (imkânı yok Şükufe Hanım, burada çalışacaksınız!) demişti... Ve ben, uzandığım ufuklardan boş çevrilen ellerimle me'yûs, burada gösterilen yollarda yürümeğe çalıştım... Bundan sonra, nazarlarımda artık eski, kendi halinde Tüccar Mehmed Bey yoktu! Bu şekil altında tanıdığım Mehmed Bey, her an hayatını istihkâr ederek ölümlere atılan; ruhundaki muazzam ve ilahi aşkın dalgalarını enginlerin nihaysizliğine kadar ulaştırıran; gayesinin coşkunuğunu bütün ruhlarla sirayet ettirebilen bir harika idi. Ben bu ulvî inkılâbda çalışabilmek için, Mehmed Bey, sizden nihaysiz bir heyecan almış olmakla beraber bir şey yapabildiğimi hatırlamıyorum! Fakat, siz, Mehmed Bey; yurdumuzda baykuşların bizi tehdid ettiği karanlık gecelerin şeâmetinden ürkmeyerek, bir Hızır kudsiyetiyle sevgili, fedâkâr Anadolu'nun imdadına yetiştiniz; gâh dostluklarından, gâh belâhetlerinden istifade ettiğiniz düşmanların gözü önünde -sizi tanıyanların bilâ-tereddüt teslim edeceği yüksek zekanızla, nâmütenâhî fedâkârlığınızla- o halas diyarıma cephanesini, silah gönderdiniz... Ve bütün bunları yalnız, yalnız kutsî bir gaye uğrunda yaptınız... Anadolu'nun şerefi, Türkiye'nin istiklâlî yâd edilirken sizi hatırlamamak, büyük nankörlük olur. Lakin inkılâbın mes'ud neticesinde, siz, işte, yine o eski sakın, mütevazı Mehmed Beysiniz. Yalnız sizi tanıyanlar, şimdi yüksek alınınızda ayrı bir şeref güneşi doğduğunu görürler...

Temmuz 1340/Temmuz 1924 Büyükkada

Şükufe Nihal (imza)⁹⁰.

(31)

Mehmed Bey

Hakkınızdaki ihsasâtımı yazmak için bende sermaye olmadığı gibi sizin ateşin zekanızla yokluklar içinde varlıklar göstererek vatanın en kara günlerinde her şeyinizi feda etmek suretiyle gösterdiğiniz vatanperverliği ve hatta dağda, Balkanda naçiz bir silah arkadaşınız olmak itibarıyla aynen şahidi olduğum fedakarlıklarınızı

⁸⁹ TİTE, K. No:70, G. No:33, B. No:33-40.

⁹⁰ TİTE, K. No:70, G. No:33, B. No:33-39.

tavsif için kelime bulmak da bence müşküldür. Karşınızda daima hürmetlerle, takdirlerle eğilmek ve ellerinizden öpmek benim için şeref ve bir emr-i vicdaniyedir muhterem efendim.

12 Nisan 340/12 Nisan 1924

İstanbul Polis Müdüriyeti Birinci Şube

Üçüncü Kısım Baş Memuru ve Esbak Kısım-ı Siyasi Başkatibi (imza)⁹¹.

(32)

Kısa olarak kanaatim: Her vatanî meselede aradığım mahviyet ve samimiyettir. Her iki sıfat-ı mümtâzeyi kemâl-i iftiharla Mehmed Bey'de gördüm. Mîr-i mumaileyhin bilâ-kayd-u şart hizmetinin takdirhânıyım.

8 Mayıs 340

Mülga İstanbul Muhafızlığı Mehâkim Şubesi Müdürü

(imza)⁹².

(33)

Azizim Mehmed Bey

Sizinle mütarekenin son senelerinde İstanbul'da muhtelif iki teşkilatta beraber çalıştık. Bu teşkilatın başlıca vezaifi İstanbul'daki ecnebi işgal kuvvetlerinin harekât ve teşebbüsâtını taht-ı tarassutta tutmak, İstanbul'da herhangi bir ecnebi veya yerli Hristiyan zulüm ve taaddisine karşı Müslüman halkın led-el-icab kuvve-i müselleha ile müdafaasını temin eylemek ve bilhassa Anadolu'daki ordumuza esliha ve teçhizat yetiştirmek idi. Hepsi birbirinden ağır, tehlikeli ve şerefli olan bu vazifelerin ifası esnasında siz en ziyade fedakârlık eden arkadaşlarımız meyanında idiniz. Sizi herhangi bir tehlikeli iş muvacehesinde, hayat, aile gibi mülahazaları bir an nazar-ı itibara almaksızın daima ileri atılmaktan çekinmez bir halde gördüm. Kanaatim bahsettiğim muhtelif teşkilat meyanında en müessir ve müfid iş gören mahdûd arkadaşlardan biri de sizin olduğunuz hakkındadır. Tehlikeli olduğu kadar tatlı ve kıymetli olan o günlerin bir hatırası olmak üzere bu satırları size takdimi bir ta'zim addeylerim efendim.

Ebuzziyazâde Velid⁹³.

SONUÇ

Topkapılı Mehmet Bey; önce Mütarekeden sonra İstanbul'da İttihatçılar tarafında kurulan Karakol Cemiyeti'nde, ardından da 1920 yılı başlarında kurulan Müdafaa-i Milliye Teşkilatında önemli görevler ifa etmiştir. Ardından Müdafaa-i Milliye Teşkilatı bünyesinde kurulan ve daha çok TBMM Hükümeti'nin ihtiyaç duyduğu istihbarat faaliyetlerini yürüten Mim Mim Grubu'nun kuruluşunda çalıştı. Yukarıda belirtildiği üzere Mim

⁹¹ TİTE, K. No:70, G. No:33, B. No:33-41.

⁹² TİTE, K. No:70, G. No:33, B. No:33-42.

⁹³ TİTE, K. No:70, G. No:33, B. No:33.

Mim Grubu'nun liderinin kim olduğu konusunda grubun kurulduğu ilk günlerden tartişma başlamıştı. Bu çalışmada verilen Topkapılı Mehmet Bey'in hayatı ve grupta birlikte çalıştığı arkadaşlarının hakkında yazdıkları hatıraları Mim Mim Grubu'nun liderinin kim olduğu konusuna da önemli ölçüde ışık tutmaktadır. Buna göre Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti tarafından kurdurtulan Mim Mim Grubu'nun Ankara'daki temsilcisi Kaymakam Hüsamettin Ertürk iken İstanbul'daki fiili liderinin de Topkapılı Mehmet Bey olduğu anlaşılmaktadır.

Topkapılı Mehmet Bey'in hayatında ilgi çeken en önemli noktalardan birisi de sıradan insanların milletlerin kaderinde oynayabilecekleri rolü göstermesidir. Hatıra yazarlarından birçoğu asker ve sivil üst düzey önemli ve rütbeli kişilerden oluşmasına rağmen, Mim Mim Grubu'nun idarecisi olduğu anlaşılan Topkapılı Mehmet Bey; askeri veya sivil resmi bir memuriyeti olmadığı halde bu kişilerin liderliğini yapmış daha sonra da hayatının sonuna kadar perde arkasında devlet hizmetinde çalışmıştır.

Genel olarak hatıralar değerlendirildiğinde, Mehmet Bey'in zeki, alışkan, cesur, teşkilatçı, muhitinde sevilen bir kişi olduğu ve bütün hatıra yazarlarının da bu konuda hemfikir oldukları görülmektedir. Halkın içinden gelen bir kimse olarak en umutsuz zamanlarda çevresine verdiği güven, grup içerisinde birçok asker ve sivil tahsil seviyesi yüksek insanlar olmasına rağmen, Mehmet Bey'i Mim Mim Grubu içerisinde önemli bir konuma getirmiştir. Muhaliflerinin tahsil seviyesinin düşüklüğüne yapmış oldukları atıf, Mehmet Bey'in şahsi meziyetleri nedeniyle grup içerisinde dikkate alınmamıştır.

KAYNAKÇA

1- Arşivler

- Askerî Tarih ve Stratejik Etüd Daire Başkanlığı Arşivi (ATASE)
- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)
- Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi (TİTE)
- Topkapılı Mehmet Bey İlköğretim Okulu Arşivi (TMBİOA). (Belgeler tasnif edilmemiştir).
- Topkapılı Mehmet Bey Özel Arşivi (TMBÖA).(Belgeler tasnif edilmemiştir)

2- Süreli Yayınlar

- Tanîn
- Tevhid-i Efkâr
- İleri
- Milliyet
- Hürriyet
- Yakın Tarihimiz

3-Hatıralar ve Araştırma Eserler

- Ahmet Hamdi Başar'ın Hatıraları Meşrutiyet, Cumhuriyet ve Tek Parti Dönemi, "Gazi Bana Çok Kızmış", Cilt:1, (Yayına Hazırlayan: Murat Koraltürk), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2007.
- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, II (I-III), Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2006.
- AYDIN, Mesut, Millî Mücadele Dönemi'nde TBMM Hükümeti Tarafından İstanbul'da Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetleri, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1992.
- ERTÜRK, Hüsamettin, İki Devrin Perde Arkası, (Yazan: Samih Nafiz Tansu), Hilmi Kitabevi, İstanbul, 1957.
- GÖRGÜLÜ, İsmet, On Yıllık Harbin Kadrosu 1912-1922, Balkan-Birinci Dünya-İstiklal Harbi, TTK Yayınları, Ankara, 1993.
- HİMMETOĞLU, Hüsnü, Kurtuluş Savaşında İstanbul ve Yardımları, I, Ülkü Matbaası, İstanbul, 1975.
- HİMMETOĞLU, Hüsnü, "Millî Mücadele Esnasında İstanbul'daki Gizli Kurullardan M.M Grubu ve Gerçek Yüzü", Yakın Tarihimiz, III/32 (Tarihsiz); ss.165-170.
- KANSU, Mazhar Müfit, Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber, I, TTK Yayınları, 4. Baskı, Ankara, 1997.
- Kemal Atatürk, Nutuk 1919-1927, (Yayına Hazırlayan: Zeynep Korkmaz), Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1999.
- KOÇAK, Cemil, Belgelerle Heyet-i Mahsusalar, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.
- KOÇER, Kemal, Kurtuluş Savaşlarımızda İstanbul; İşgal Senelerinde Millî Mücadele Grubunun Gizli Faaliyetleri, Vakit Basımevi, İstanbul, 1946.
- ÖZKAN, Asaf, Yakın Tarihimizde Askerî ve Mülkî Bürokraside Tasfiyeler, Askerî ve Mülkî Heyet-i Mahsûsalar, Atatürk Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Erzurum, 2011.
- SELIŞIK, Selahattin, "Kurtuluş Savaşı'nın Gizli Örgütü M.M. Grubu", Hürriyet, 30 Ağustos 1972- 12 Eylül 1972.
- SELIŞIK, Selahattin, Kurtuluş Savaşı'nın Gizli Örgütü M. M. Grubu, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1999.
- TEVETOĞLU, Fethi, Millî Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar, TTK Yayınları, Ankara, 1988.
- TUNAYA, Tanık Zafer, Türkiyede Siyasi Partiler 1859-1952, Doğan Kardeş Matbaası, İstanbul, 1952.
- TUNÇAY, Mete, 1923 Amele Birliği, Sosyal Tarih Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2009.

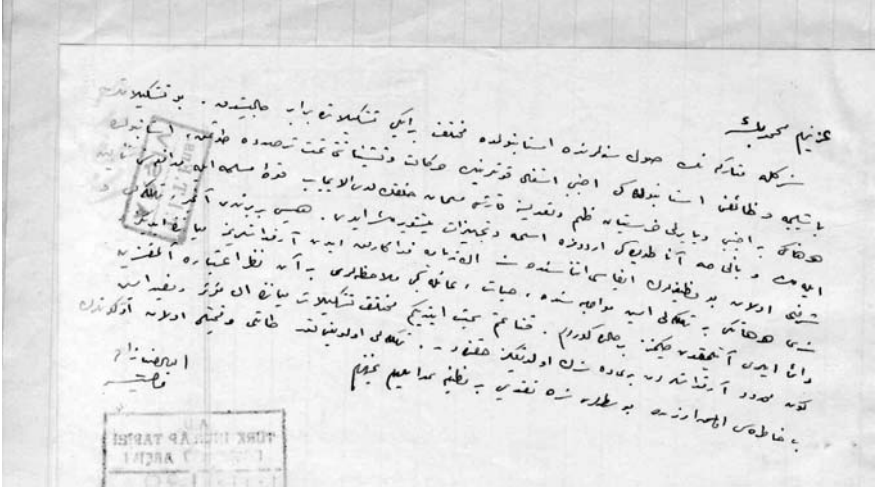

Üsküdar Nüfus Müdürlüğünden alınan Topkapılı Mehmet (Büyükyılmazel) Bey'e ait Nüfus Kayıt Örneği.

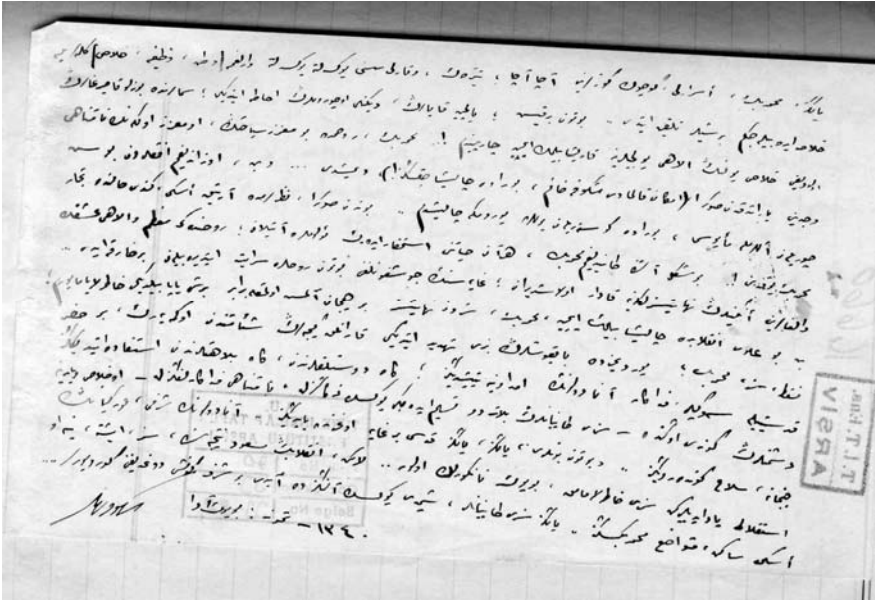
-ZÜRCHER, Erik Jan, , *Millî Mücadelede İttihatçılık*, (Çeviren: Nüzhet Sabitoğlu), İletişim Yayınları, 5. Baskı, İstanbul, 2008.

EKLER

Tevhid-i Efkâr Gazetesi sahibi ve başyazarı Ebu'zziyade Velid'in Topkapılı Mehmet Bey hakkındaki yazısı. (TTE, K. No:70, G. No:33, B. No:33).

Ünlü Edebiyatçılardan Şükûfe Nihal Hanım'ın Topkapılı Mehmet Bey hakkındaki yazısı. (TTE, K. No:70, G. No:33, B. No:33-39).

الرقم
۵۹/۸/۱۵

صـ ۷۶۶۸

واحد و کا لک جلد است

نوکیا یونان مدتی هکتارک این سینه خج تا بیغ تا سنده صدک استابوله وظائف استجا
 سیر و در انجف در سمات آسم سو سنا تید انتقال اند از زره تطف ایلمه اولانه خضر و دیلم بیات
 ۲۰۴ [مخدی ایلم بر ج ابر ج ۲۰۴] فکلیت میدس وجو در تریه رک فعالیت کج سیدی
 ۲۰۵ کور عرب ایلم کور فکلیت سید عهد و زره نو دیلم ایلمه وظائف عربیه و دفعه ایلم سنه
 ونیرس مستحانه و موقنقا انه صورت الفقا استبه اولوب الفکران استابوله خله اه قصده
 عهد سیک الفقا صبر بوشند بعد الحنا که الفکر استابوله استابوله الفکلیت که آن
 ایلم وظایف کونیرس ج خضر صورت احسن فعالیت استبه ایلم حال فعالیت بوشند اولانه
 ۲۰۶ [مخدی ایلم اوردس در علم عمده بر کنی ریس قبا و نه خوب فیول محمد و خنده محمد محمود
 بکدر خسیه و احمد فیولانه ارکانه صبر عمده نیک طبیبان بکدر معلقات عدیه و اخبار استابوله
 تا صبر ایلمه در نو فکلیت مراضه ایلم جدول ایله رک بوشند دیک - آمانه - صفا -
 یونان - الفکر رسا و محمدک در فخر عدیه و اداره ایلم کلر فکلیت بکدر نیکه خوشنوزره
 نقله استجابات و کتب و رسائل و فخر ایلم اده ایلم رک ی در ای ارکانه صبر عمده ایلم
 اخبار و رسال صورت سیر در نیری خدمت کونیرس و موقنقا و حصدت کونیرس در
 استابوله الفکر در فکلیت خلیه بشند و ه فقا سی فقا اخدی لاورتند - یونان
 استابوله حکومته معلقات حاصل ارکانه در کونان موقنقا محققان و از زره معلقات
 حضرت لایم کونیرس ایلمه اولانه در تویر بوردس ایلمه ایلمه جبا ایلم

۱ - خانه مزین عمیه سید

نویسند
فوق
نقد بر تریه
۱۹۵۹
۱۵/۸/۵۹

Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Reisi Fevzi (Çakmak) Paşa'nın Topkapılı Mehmet Bey'in Mîm Mîm Grubu'nun Nazım-ı Umûru (İşlerin Düzenleyicisi) olduğunu belirten yazısı. (TİTE, K. NO:70, G. No:2, B. No:2.